12
2

Philatelica

Philatelica 2012/2

Tartalom / Content:

Dr. Homonnay Géza - Norbert Blistyar:
Magyar postaigazgatás a Dunafejedelemségekben - Olaszországba küldött levelek különböző tarifái 1.
Hungarian Postal Management in Danubian Principalities - Tariffs of Letters Sent to Italy

Dán János: A Magyar Királyi Tábori Posta a II. világháborúban 1938-1948. 6.
Hungarian Royal Army Post Office int he World War II 1938-1948

Horváth Lajos: Adatok a pestkörnyéki szükségtarifa történetéhez 18.
Further Details Related to the Emergency Tariff Used in the Vicinity of Budapest

Dán János: Hozzászólás 19.
Comment

Frank Semmler: Dombornyomású cégjelzések, mint a céglyukasztás előfutárai az Osztrák-Magyar Monarchia díjjegyesein 22.
Relief Firm Marks as Predecessors of Firm Perfins on the Envelopes of Austro-Hungarian Monarchy

Dr. Nagy Ferenc: 100 éves az első magyar repülőgépen szállított levelezőlap. Prodám Guidó emlékére, 1912-2012. 34.
100th Anniversary of the First Hungarian Postcard Shipped on Airplane. In Memory of Guido Prodam 1912-2012

Szerkesztő / Editor: Szücs Károly, Mafitt titkár / secretary of Mafitt

Tanácsadók / Consultants

Filep László, bélyegszakértő / philatelic expert
Dr. Lővei György, a Gervay alapítvány elnöke / president of the Gervay Foundation
Dr. Somogyi Tamás, a Bélyegvilág tiszteleti szerkesztője / honorary editor of the Bélyegvilág

POSTAIGAZGATÁS A DUNAFEJEDELEMSÉGEKBEN
OLASZORSZÁGBA KÜLDÖTT LEVELEK KÜLÖNBÖZŐ TARIFÁI

DR. HOMONNAY GÉZA, BUDAPEST – NORBERT BLISTYAR, WÜRZBURG

A levantei levelek között még manapság is tűnnek fel olyan küldemények, melyek bérmentesítésére nem könnyű magyarázatot találni. Ilyen típusú rejtélyekre a Dunafejedelemségek magyar postaigazgatásának időszakából (1867. május – 1869. március) is akad példa, mégpedig elsősorban az Olaszországba küldött levelek esetében. A román és olasz kereskedők közötti élénk kereskedelmi kapcsolatok jelentős mennyiségű levelezést eredményeztek, melyből a mai napig fennmaradt egy-két tucat levél. Ezek bérmentesítése azonban különböző kérdéseket vet fel.

Az Olaszországba küldött levelek esetében – a pápai állam kivételével – 1867. október 1-ig az 1853-ban Szardíniával kötött postaszerződés (mely 1860-tól egész Olaszországra vonatkozott) szerinti tarifák voltak érvényben. Ennek 18. paragrafusa foglalkozik az Ausztrián átmenő, illetve Ausztria által közvetített levelezés tarifáival, az ehhez tartozó melléklet pedig felsorolja a Dunafejedelemségek városait és a rájuk érvényes tarifákat. Itt a Dunafejedelemségekből érkező küldeményekre az osztrák díj távolságfüggő, ám a szardíniai díj zónafüggetlen, 20 Centesimi, ami 8 kr (az 1858-as új krajcárt értve ezalatt). Az új, 1867-es szerződés az Ausztriából Olaszországba küldött levelekre egységesen 15 kr. A Levantéből érkező levelekre ehhez természetesen hozzáadódik a Levante-portó. Még ha az olvasó már tisztában is volt ezen szerződések tartalmával, akkor is fontosnak tartottuk az ezekből levezethető díjazásokat felsorolni, mert a cikkben ezekre még többször fogunk hivatkozni.

A hat romániai postahivatal magyar postaigazgatás általi átvételének időpontja közelében jelentős tarifaváltozások léptek érvénybe. 1866. január elsején hajtották végre a Monarchia belső tarifáinak csökkentését, 1866. október 15-én került sor a Levante-portó csökkentésére, majd 1867. október elsején lépett érvénybe az új osztrák-olasz postaegyezmény, mely csökkentette és egyszerűsítette a két ország közötti postaforgalom díjait. Ám a Franciaországgal és Svájccal kötött szerződésekkel ellentétben a régi szardíniai szerződés lefektette, hogy a tranzit-levelezésben bekövetkező változások e szerződésen is átvezetődjenek (22. paragrafus). Ennek folyományaként a levantei tarifacsökkentés az olaszországi levélforgalom díjaira is kihatott. A Levante-gyűjtő számára kissé zavaróan hathat dr. Ferchenbauernek azon kijelentése, hogy noha 1866. január elsejétől a Monarchiában egységes díjszabás volt érvényben, az olasz levelekre fennmaradt a távolsági zónánkénti díjazás. [1, 134. oldal]. Szintén sajátos a dr. Ferchenbauer által megadott 23 soldis „normáldíjszabás“ a magyar postaigazgatás idején Olaszországba küldött levelekre. [2, 624. oldal]. (A „ “ idézőjelet is a könyvből vettük.)

Az alábbi levelek, melyek Homonnay Géza gyűjteményéből származnak, jól mutatnak rá az Olaszországba küldött levelek díjszabásainak problematikájára:

	Dátum	Év	Bérm.	Feladás helye	Hova	Kinek
1	Szeptember 13.	1867	31 sld	Galatz (R 2)	Genova	PD Anton Giulia Barrili
2	Április 8.	1868	23 sld	Galatz (R 3)	Genova	Danovaro Paggi
3	Április 23.	1868	2x23 sld	Galatz (① Wien)	Genova	PD Danovaro Paggi
4	Július	1868	23 sld	Galatz (① Wien)	Genova	PD Anton Giulia Barrili
5	Augusztus 4.	1868	23 sld	Galatz (R 4)	Genova	PD Fratelli Gatorno
6	Augusztus 7.	1868	20 sld	Galatz (R 4)	Genova	PD Ludovigo Peirano
7	Szeptember	1868	20 sld	Galatz (① Wien)	Genova	PD Ludovigo Peirano
8	November 7.	1868	20 sld	Bukarest (R 4)	Palermo Szicília	PD Ed. Deninger
9	Február 26.	1869	20 sld	Galatz (R 4)	Genova	PD Anton Giulia Barrili
10	Március 29.	1869	20 sld	Plojestie (R 2)	Cento Ferrara tartomány	PD Antonio Amadei
11	Október 10.	1867	18 sld	Bukarest /Rec (O 1) + 10 sld.	Genova	PD Balta Pedemonte
12	Szeptember 25.	1868	18 sld	Bukarest (R 4)	Genova	PD Pietro Romanengo
13	December 4.	1868	18 sld	Giurgevo (R 1)	Messina Szicília	PD Giovani Topali

Megjegyzés: a feladás helye mellett a bélyegzőtípust is megjelöltük.

Innen jól látszik, hogy az 1867-1869-es időszakban (legalább) négy díjszabást használtak az olaszországi levelezéseknél. Az 1. számú levélnél két különböző magyarázat adható a 31 soldis bérmentesítésre. Az első szerint 26 soldi az 1853-as postaszerződés szerinti osztrák-olasz tarifa, míg 5 sld a Levante-portó, hiszen 1866-ban erre az összegre mérsékelték azt, ez így egybecsengene dr. Ferchenbauer megállapításával is a csökkentett Levante-portóval kapcsolatban. A másik magyarázat szerint 23 soldi lenne a „normáltarifa“ Galatzból, valamint még egyszer 8 soldit számoltak volna a második olasz súlyfokozat miatt. Ez utóbbi magyarázat azonban elég valószínűtlen, és nem is felel meg az olasz postaszerződés előírásainak.

1. ábra. 31 sld bérmentesítésű levél Galatzból Genovába 1867 szeptemberéből

A továbbiakban azt láthatjuk, hogy a Galatzból küldött leveleken 1868 augusztusáig 23 soldi volt a bérmentesítés. Ez az összeg azonban az érvényes postaszerződések tartalmából nem vezethető le. Itt nem tudunk másra gondolni, minthogy a galatzi postamester önhatalmúan a 15 soldis Lloyd-tarifát használta az osztrák és a Levante szakaszra, és ehhez adta hozzá a 8 soldi olasz díjat. Ezt a tarifát jelölte meg Dr. Ferchenbauer „normáltarifa“-ként. Példaként egy ilyen tarifa alapján bérmentesített, de második súlyfokozatú levél látható Galatzból.

2. ábra. Unikális, 46 sld bérmentesítésű levél Galatzból Genovába 1868. áprilisából.

Bukarestben 1867 októbere és 1868 szeptembere közt, Giurgevóban még 1868 decemberében is a 18 soldis tarifát használták. Ez a díjszabás még mindig az 1853-as postaegyezmény előírásaiból adódik. Három eleme az 5 kr/sld osztrák + az 5 sld dunafejedelemségi Levante + a 8 kr olasz díj, ami bizonyítja, hogy itt is figyelembe vették mind az 1866. január elsejei osztrák, mind az 1866. október 15-i levantei portócsökkentést. Erre a 18 soldis bérmentesítésre először dr. Nagy hívta fel a figyelmet [3].

Később azután Galatzból (1868 augusztusától), majd Bukarestből (1868 novemberétől) és végül Ploiestiből is 20 soldival kezdték bérmentesíteni az olaszokat. Ez felel meg az 1867-es postaszerződés előírásainak, mely szerint az osztrák/olasz szakasz díja 15 kr/sld, a Levante-szakaszé pedig 5 sld. Erre a tarifára a cikk egyik szerzője, Homonnay Géza figyelt először fel.

3. ábra. 18 sld bérmentesítésű levél Giurgevóból Messinába 1868. december 4-én

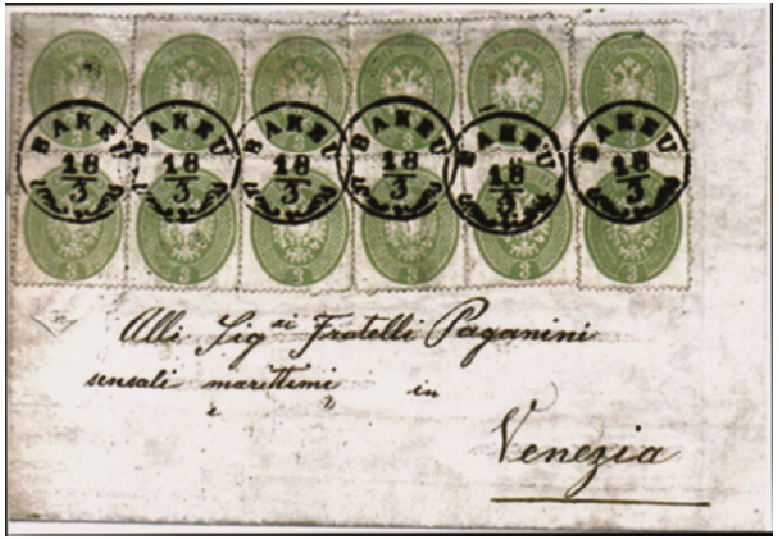
Láthatjuk tehát, hogy a Dunafejedelemségek két évnél is rövidebb magyar postaigazgatási időszaka során négyfajta díjszabást is használtak az Olaszországba küldött leveleken. Minden levélen megtalálható a PD mellékbélyegző, melynek jelentése, hogy a levél teljes útja ki lett fizetve, a címzett nem fizetett semmit.

4. ábra. 20 soldival bérmentesített levél Ploiestiből Centoba, a két ismert piros Ploiesti bélyegzésű levél egyike, 1869. március 29-ről, két nappal a magyar postahivatalok bezárása előttről

A 31 és a 20 soldis tarifák megfelelnek az éppen érvényes postaszerződéseknek. A 23 soldis tarifa, melyet látszólag csak Galatzban használtak, és mely Dr. U. Ferchenbauer könyvében „normálportóként“ lett besorolva, nagy valószínűséggel a helyi postamester egyedi szerződésértelmezésén alapszik. A 18 soldis tarifa figyelembe veszi az 1866-os tarifacsökkentéseket és részben ellentmond Dr. Ferchenbauer megállapításainak.

Ha jobban szemügyre vesszük a táblázat adatait, feltűnhet, hogy mind a 23 soldis, mind a 18 soldis díjszabást elég sokáig használták, jóval az új osztrák-olasz postaszerződés érvénybe lépésének időpontján túl. A 20 soldis díjszabást csaknem egy évvel az új postaszerződés érvénybe lépése után kezdték először használni. Erre magyarázat lehet az a késlekedés, mellyel a magyar postai rendeletek a dunafejedelemségi postahivatalokba eljutottak. Tetézte ezt, hogy az ottani postahivatalnokok általában nem beszéltek magyarul. Ugyanis a magyar nyelvvel szemben már akkor is létezett egyfajta ellenérzés, emiatt a korábbi, német ajkú postahivatalnokok maradtak meg hivatalukban.

5. ábra Az osztrák dunafejedelemségi postahivatalok területéről, Bakeuból Velencébe küldött levél 36 sld bérmentesítéssel, 1867-ből vagy 1868-ból.

A különböző díjszabások vonatkozásában hasznos lehetne még egy kitekintés az osztrák kézben maradt moldovai postahivatalokból fennmaradt levelezésre. Ám mivel Moldova északi részének kereskedelmi kapcsolatai sokkal alacsonyabb szintűek voltak Olaszországgal, mint a déli résznek, alig maradt fenn olasz levelezés innen.

A 18 soldis díjszabás kapcsán létezik azonban egy fantasztikus levél, mely Fritz Heimbüchler neves Románia-szakértő gyűjteményében található. A Bakeuból Velencébe küldött és 12 db 3 soldis bélyeggel bérmentesített levél nyilvánvalóan unikum [4]. A bérmentesítés egyetlen logikus magyarázata, hogy egy második súlyfokozatú levélről van szó. Az évszám sajnos hiányzik a borítékról, de mivel Velence a legközelebbi szardíniai zónában fekszik, az 1853-as postaegyezmény szerint nem lehetséges egy 26+10 soldis bérmentesítés, mert Velencébe csak 16 kr/sld volt az osztrák-olasz tarifa (5. ábra).

A levantei postatörténet a mai napig is több rejtélyt tartogat. Ebben a cikkben az egyik ilyen rejtély megfejtéséhez próbáltunk meg közelebb jutni, a végleges megoldás azonban valószínűleg várat még magára. Gyűjtőtársaink talán segítségünkre lesznek tudásukkal vagy további érdekes levelekkel.

Felhasznált irodalom:

1) Ferchenbauer Dr., U.: Österreich 1850-1918 Handbuch und Spezialkatalog, Band I. Österreich 1850-1864. Wien, 2008.

2) Ferchenbauer Dr., U.: Österreich 1850-1918 Handbuch und Spezialkatalog, Band IV. Ungarn 1867, Österreichische Post im Ausland. Wien, 2008.

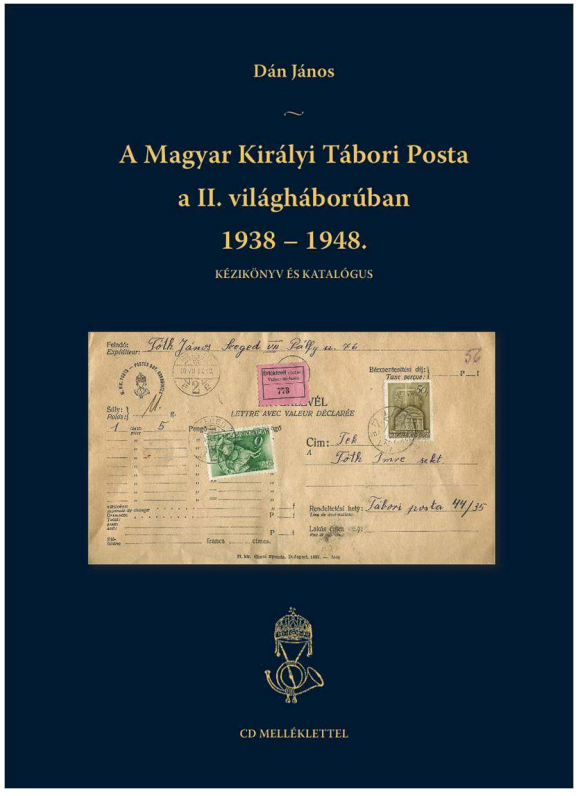
3) Sipos, J. és Nagy Dr., F.: A Magyar Posta függetlenné válásának története és az 1867. évi első magyar bélyegkiadás. A magyar postaigazgatás havasalföldi és moldvai cs. és kir. konzulátusi postaügynökségeinek története és az 1867. évi soldis bélyegkiadás Budapest, 1992.

4) Heimbüchler, F.: Berühmte Briefe der fremden Postanstalten in den Fürstentümern Moldau, Walachei und der unteren Donau. München, 2001.

A MAGYAR KIRÁLYI TÁBORI POSTA A II. VILÁGHÁBORÚBAN 1938-1948

DÁN JÁNOS, BUDAPEST

1.dia. Könyvborító

Ebben az előadásban[1] saját könyvemet szeretném bemutatni, amely a „Magyar Királyi Tábori Posta a II. világháborúban 1938-1948” címet kapta.

A címnél mindjárt feltűnhet, hogy a II. világháború szerepel benne, de az évszámok ennél sokak nagyobb időszakot ölelnek át.

A világháború 1939-től 1945-ig tartott, de ha csak szigorúan ehhez az időintervallumhoz ragaszkodtam volna, akkor sok, a tábori postához és a korszakhoz kapcsolódó témát ki kellett volna hagynom a könyvből.

Például a Felvidék visszatérése a háború előtt (3. dia), a háború után a hadifoglyok levelezése (2. dia), a demokratikus hadsereg tábori postája (4. dia), a tábori postai eszközök, nyomtatványok használata a civil postai forgalomban (5. dia), a különböző segélyszervezetek és civil menekültek levelezése (6. dia), valamint a háború miatt bebörtönzöttek levelezése (7. dia).

Az elmúlt majdnem hetven év alatt szinte egyáltalán nem foglalkoztak a II. világháború tábori postával, pár rövid cikk és egy rövidebb tanulmány jelent meg a témában, közel sem a teljesség igényével.

[1] A cikk a szerző Mafitt székfoglaló előadásának újságunk számára szerkesztett változata, mely a Mafitt 8. nemzetközi postatörténeti szimpóziumán, Pannonhalmán, 2012. április 13-án hangzott el, német nyelven. A szövegben jelzett dia-számok a CD lemezmellékletünkön megtalálható PowerPoint bemutató diaképeire hivatkoznak, melyek közül e cikk illusztrációit is válogattuk.

Ez a könyv az első ilyen átfogó és teljes, a magyar tábori postát feldolgozó mű. A könyv több mit öt éven át készült, de megelőzte egy több tíz éves gyűjtői előkészítés.

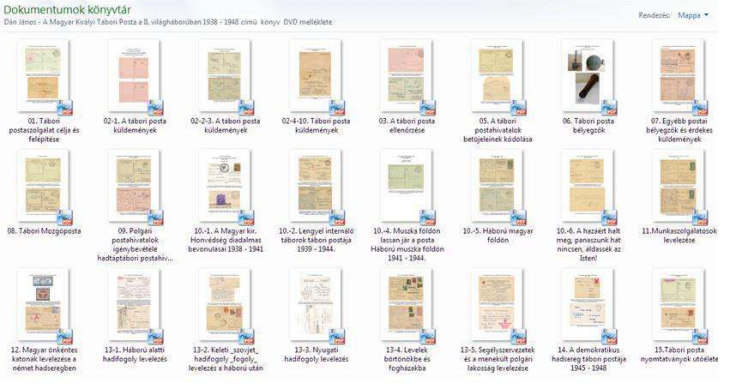
Az öt év alatt igyekeztem felkutatni az összes irodalmi forrást, amely a háború alatt és az óta keletkezett, persze nem csak a hazai műveket, hanem a külföldi szakcikkeket is, amelyek a magyar tábori postával foglalkoztak (8. dia). Sok területről semmilyen forrás nem volt található, így ezeket nekem sikerült először feldolgoznom és bemutatnom.

Sajnos a levéltárak nem sok anyaggal tudták segíteni a könyv elkészültét. A múzeumok közül a Postamúzeum, a Bélyegmúzeum és a Hadtörténeti múzeum tudott számomra használható anyagot biztosítani.

Könyvem létrejöttét két neves magyar filatelista is segítette és támogatta, Hodobay Andor és Voloncs Gábor (9. dia). Rajtuk kívül sok gyűjtő segített gyűjteményével a korszak küldeményeinek minél szélesebb bemutatásában. Köszönet nekik!

Mielőtt még elkezdeném a könyv részletesebb bemutatását, szót kell ejtenem a könyvhöz mellékelt DVD-ről is (10. dia). A könyv színesben való megjelentetése aránytalanul nagy anyagi terhet rótt volna a tisztelt Olvasókra és a Szerzőre egyaránt. Ezért döntöttem úgy, hogy a könyv fekete-fehérben jelenik meg, viszont szerettem volna, ha a könyvben szereplő küldeményeket az Olvasók eredeti színükben is meg tudják nézni. Erre jó megoldásként a könyvben szereplő összes küldeménykép, ábra és azok a fotók amelyeket a szerzői jogok engedtek, felkerültek a mellékelt DVD-re, nagy felbontásban, jó minőségben (11. dia). A DVD követi a könyv fejezeti beosztását és minden kép alatt szerepel a könyvben lévő képaláírás is, így akár külön, akár a könyvvel együtt is olvasható és használható.

12. dia. A DVD melléklet képeket tartalmazó mappái

Mivel a képek jól nagyíthatóak, akár a kis részletek is jól tanulmányozhatóak (13. dia).

A könyv 512 oldal, ezért biztos, hogy a rendelkezésemre álló idő kevés lesz a teljes és részletes bemutatáshoz. Arra gondoltam, hogy pár érdekesebb, különlegesebb részt kiemelek a könyvből, és azt mutatom be részletesen, talán így kedvet tudok csinálni az egész könyv elolvasásához. Persze ez nem azt jelenti, hogy csak ezek a részek különlegesebbek és érdekesebbek, talán ezek a részek állnak leginkább közel hozzám.

Előadásomban sok olyan képet és küldeményt fognak látni, amelyek a könyvben nem szerepelnek. Ez azért van, mert részben a könyv megjelenése után sikerült beszereznem azt, részben, mert a

könyv megjelenése után sok gyűjtőtárs küldte el féltett kincseinek képét nekem.

A könyvemet négy jól elkülöníthető részre tudnám felosztani.

- 1-9. fejezet: a tábori posta eszközei és felépítése.

  Ezekben a részekben a tábori postaszolgálat felépítését (14. dia), a tábori posta által kezelt és továbbított küldeményeket (15. dia), a tábori posta cenzúráját (16. dia), a tábori postahivatalok kódolását (17. dia), a tábori postahivatalok bélyegzőit és a tábori mozgópostát mutatom be (18. dia).

- 10-12. fejezet: a tábori posta tényleges működése a háborúban.

  Ezekben a fejezetekben a visszatért országrészek tábori postáját (19. dia), a lengyel internáltak táborainak postáját (20. dia), a Kárpát-csoport (21. dia), a Magyar Megszálló Csoport (22. dia), a 2. Magyar hadsereg (23. dia), valamint a magyarországi harcok tábori postáját mutatom be (24. dia). Itt kerül bemutatásra a munkaszolgálatosok háború alatti levelezése (25. dia) és a Magyar önkéntes katonák levelezése a német tábori postán keresztül.

26. dia. Magyar önkéntesek levelei a német tábori postán keresztül

- 13-15. fejezet: a tábori posta háború utáni kapcsolatai.

  Ezekben a részekben a teljes hadifogoly levelezés (27. dia), a segélyszervezetek levelezése (28. dia), a demokratikus hadseregben tovább működő tábori posta (29. dia) valamint a háborús tábori posta nyomtatványok háború utáni civil felhasználása (30. dia) kerül bemutatásra.

- 16-17. fejezet: bélyegző katalógus és szovjet hadifogolytábor számainak jegyzéke.

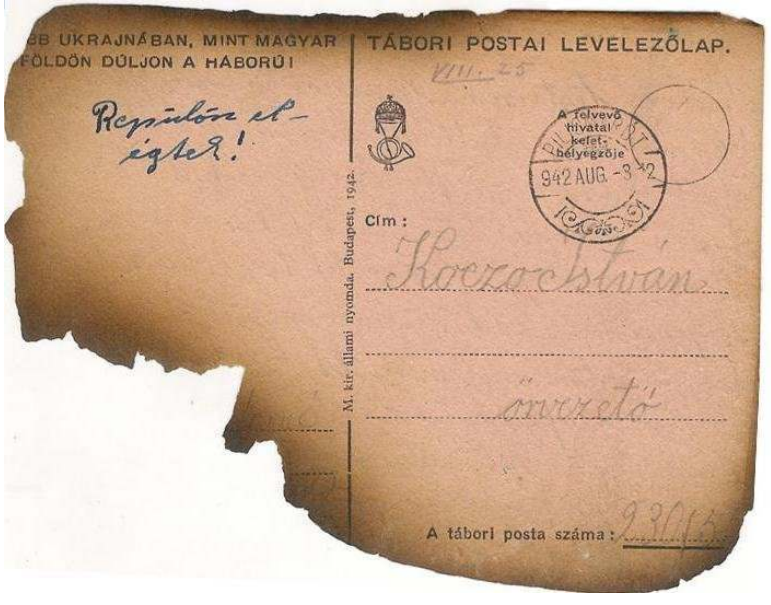
  Itt egy bélyegzés katalógus került a könyvbe, amelyben bemutatok 639 különböző tábori postahivatali keletbélyegzőt. Ez után 500 szovjet hadifogolytábor táborszámát és földrajzi fekvését mutatom be táblázatos formában.

31. dia részlete. Tábori posta bélyegzések

A tábori postaküldemények

A tábori postai levelezőlapok légi szállítását 1942 júliusában kezdték meg a nagyon megnövekedett szállítási idő miatt. Csak a lapok egy részét szállították így. Azokon a lapokon, melyek így érkeztek rendeltetési helyük közelébe, semmilyen erre utaló jelölést nem alkalmaztak. Azt, hogy mely lapokat szállították repülővel, az éppen adott időben a repülőn rendelkezésre álló szabad hely határozta meg.

32. dia. Légi baleset miatt megégett tábori postai levelezőlap

Válaszszelvényes tábori légipostai levelezőlap

Az így létrejött helyzetet orvosolták az 1942. november 17-én kelt rendelettel. Ekkor engedélyezték a légipostai válaszos levelezőlap használatát (33. dia). Erre azért volt szükség, mert korlátozni kellett a repülőgépen szállított küldemények számát, ugyanakkor egy rendszeres és gyors kapcsolatot is szerettek volna létrehozni az otthon maradt családtagokkal.

Ezzel az intézkedéssel is növelni akarták a katonák harci morálját. A légi levelezőlapot nem lehetett megvásárolni. A hadműveleti területen lévők között elöljáró parancsnokságukon keresztül hetenként egy darab lapot osztottak szét. Úgy kellett feladni, hogy a válasz levelezőlap részt előre meg kellett címezni, ezzel akarták megakadályozni, hogy a címzett másnak küldje el a lapot.

A lap világos-szürkéskék színű, beosztása megegyezik a polgári postai forgalomban használt válaszos-levelezőlap beosztásával. Két részből áll: a katonák által megírandó részből és a válasz levelezőlap részből, a perforáció mentén félbe hajtva.

1942 novemberétől használták egészen addig, míg a háború idegen földön dúlt.

Vegyes levelezőlapok

A szabályzat engedélyezte bármilyen levelezőlap feladását, amely nem sértette a titoktartást. Ez lehetőséget adott arra, hogy a katonák fantáziájuk szerint szabadon találjanak ki mindenféle érdekes és változatos lapot (34. dia).

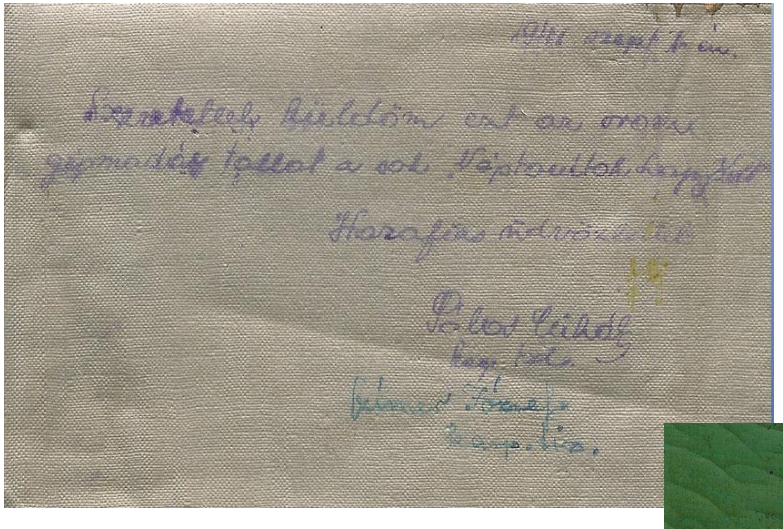

35. dia. I-15, Rata

Nagy ritkaságok a lelőtt orosz „Rata” (Polikarpov I-15 és I-16) típusú repülőgépek szárnyából készült lapok. Ez a repülő volt a háború kezdeti időszakában az oroszok vadászgépe. Váza fából készült, erre a vázra feszítet-

ték ki a viaszos vászon borítást. A repülőből 7000 darabot gyártottak összesen. Már a Spanyol polgárháborúban harcolt, itt kapta a "Rata", patkány nevet, amit aztán a magyar katonák is használtak.

Ezekből a "házi" készítésű lapokból többféle létezik attól függően, melyik szárnyrészt, illetve milyen festést kapott a gép, amit felhasználtak hozzá, így a lapok egyik oldalának színe is változó. A legtöbb gép festése két színből állt, ha a gép has felöli szárnyfelületéről származott a kivágott darab, akkor a színe ezüst, ha viszont a szárny felső részéből, akkor sötétzöld.

36. dia. Ezüst festésű szárnyborításból készült levelezőlap

37. dia. zöld festésű szárnyborításból készült levelezőlap

Létezhet még fehér (téli álcázó festés) és terepszínű lap is a gép festése miatt. Esetlegesen a felségjelzés részletei is látszódhatnak a lapon. A másik oldal, ahova általában a címzés is került, egy barnás, szövött, durva vászon anyag (38.-39.dia).

39. dia. A levelezőlap hátoldala, barnás, szövött durva vászon

A legritkábban előforduló lapok a repülőgép alumínium borításából készült tábori postai levelezőlapok

40. dia. Alumíniumból lemezből készült tábori postai levelezőlap címoldala

Az alumínium lapok a repülőgép javítólemezéből vagy sérült, lezuhant repülőgép kivágott lemezéből készültek. Ezek az alumínium lapok valószínűsíthetően valóban futott lapok.

41. dia. A levelezőlap hátoldala

A II. világháború tábori posta bélyegzői és azok osztályozása 1939-1945.

Sikerült megtalálni két eredeti bélyegzőt.

Az első a Postamúzeum tulajdona, ez az “io” betűjelű tábori postahivatali bélyegző.

A második bélyegzőt egy magángyűjtőtől kaptam meg bemutatásra, ez a “zs” betűjelű tábori postahivatali bélyegző.

Szombathelyen gyártott gumi tábori posta bélyegzők 1944-45.

1944 végére a hátország és a hadműveleti terület összeolvadására való tekintettel, a hátországi alakulatok is kaptak tábori postát. Acélbélyegzőket már nem tudtak gyártatni, ezért választották a gumibélyegzőket, melyeket Szombathelyen gyártatták le (42. dia). Sajnos, a gyártásról semmilyen adat nem áll rendelkezésre, még a Savaria Múzeumban és a szombathelyi levéltárban sem. Ezen gumibélyegzők élete nem volt hosszú, mivel az acélbélyegzők számára gyártott bélyegző festék tönkre tette a gumit (43. dia). Gumibélyegző festéket a háborús helyzet miatt már nem lehetett beszerezni, valamint a bélyegző párnákat is újra kellett volna cserélni. Az ilyen, gumibélyegzőkkel lebélyegzett, tábori posta küldemények nagyon ritkák.

A bélyegző egykörös gumibélyegző (44. dia). A felirat „Tábori Postahivatal". A bélyegző közepén koronás címer található. A kör alsó részén helyezkedik el a betű pár, melyeket a szövegtől és egymástól máltai keresztekkel választottak el.

Ezt a bélyegzőt a Monográfia bemutatja, de csak az "nr" jelű bélyegzőről tesz említést.

Ismert betűs gumi kisegítő bélyegzők: nh, nr, rs.

Nyilaskeresztes gumi tábori posta bélyegzők 1944-45.

Egy rövid mondaton kívül semmi sem jelent meg ezekről a bélyegzőkről a filatelista szakirodalomban. Ez a mondat is 1946-ban jelent meg. Tehát az elmúlt 56 év alatt senki sem foglalkozott ezekkel a bélyegzőkkel (45. dia).

A rendeletet sikerült megtalálnom.

Az 1944. december 19-én megjelent körrendeletben elrendelik a körbélyegzők átalakítását 1945. február 1-ig. A körbélyegzőkön Magyarország címerének a H betűs nyilaskeresztes hungarista jelvényen kell szerepelnie. A körbélyegzők felirata nem változik, csupán középen a címer.

A bélyegzők elkészítését Altlechner Károly szerződéses honvédségi szállító cég (Budapest IV. Régi Posta utca 11.) vállalta, darabonként 1 pengő 40 fillérért.

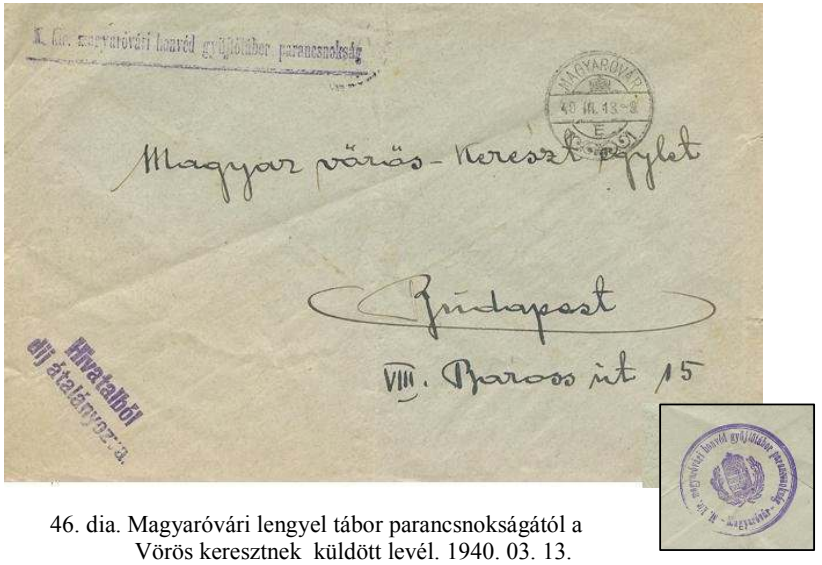
A bélyegzők gyártását a rendelet, a sok elveszett tábori posta bélyegző, valamint az újonnan felállított tábori postahivatalok miatt kezdték el. Sajnos a legyártatott darabszám nem ismert.

Futott küldeményt ilyen bélyegzővel nem láttam, ezért nem tudom azt írni, hogy ténylegesen használták is ezeket a bélyegzőket, ennek ellenére azt mondom, hogy nagy valószínűséggel ezeket a bélyegzőket is használatba vették.

Ezekből a bélyegzőkből két darab (tt és vm betűjelű) megtalálható a Postamúzeumban. Egy, nem futott tábori postai levelezőlapon lévő lenyomatot pedig a gyűjteményemben őrzök (vk betűjelű).

Lengyel internálótáborok tábori postája 1939-1944

Ebben a fejezetben a Lengyelországból, a német megszállás elöl, Magyarországra menekült katonáknak és civileknek, akiket internáló táborokban helyeztek el, a levelezéséről esik szó .

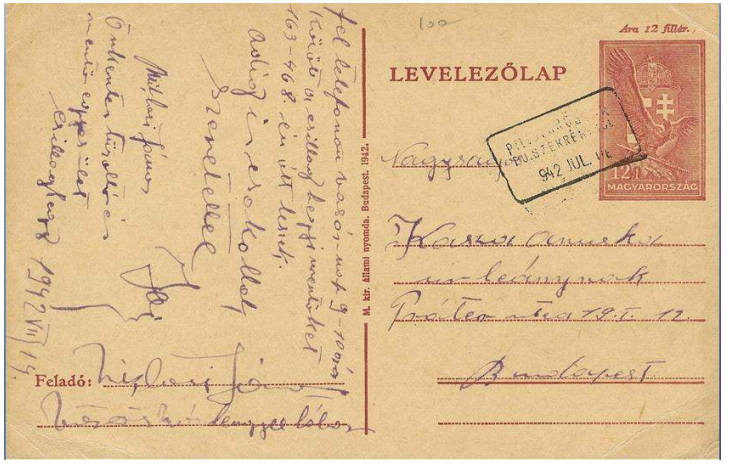

46. dia. Magyaróvári lengyel tábor parancsnokságától a Vörös keresztnek küldött levél. 1940. 03. 13.

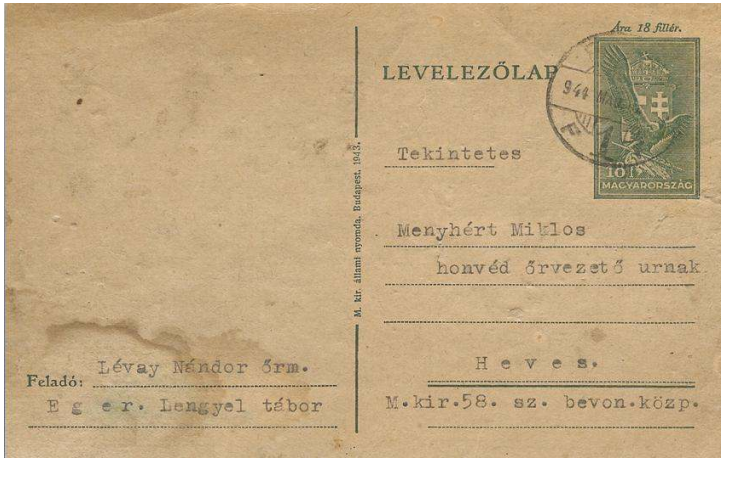
A témát Gazda István nagyon jól feldolgozta könyvében, viszont szerintem szorosan a témához kapcsolódó más levelezési fajtákkal nem foglalkozik. Igaz, ezeket a küldeményeket nem az itt tartózkodó lengyel katonák adták fel, de a táborokból küldték, így azok hozzátartoznak a táborok postájához.

Az egyik ilyen levelezés a táborok parancsnoksága és más hivatalos szervek között történt. Itt is használták a táborok vonal, illetve körbélyegzőit. Ezek a küldemények is sok információt tartalmaznak, ugyanúgy, mint a lengyel katonák által küldött küldemények.

A másik levelezési fajta, a táborok személyzete és hozzátartozóik között történt. Ezek nem hivatalos, különböző bélyegzőkkel ellátott küldemények, de mivel ezeket nem cenzúrázták, nagyon sok információt tartalmaznak az adott táborral kapcsolatban.

47. dia. Pilisvörösvári lengyel táborból őrkatona által írt levelezőlap

48. dia. Egri lengyel tábor őrségéhez tartozó őrmester által feladott levelezőlap

Az esetleges tábor létéről és működési idejéről is szerezhetünk ezeken a küldeményeken keresztül pontosabb információkat.

Alkalmi tábori postabélyegző

A most következő lapok nem szerepelnek könyvemben, mivel azokat a könyv megjelenése után kaptam meg bemutatásra Laborcz György Péter gyűjtőtárstól.

49. dia. „Alkalmi tábori postahivatal 254” gumi bélyegző kinagyított képe

A 2. Magyar hadsereget 1942. február elején mozgósították.

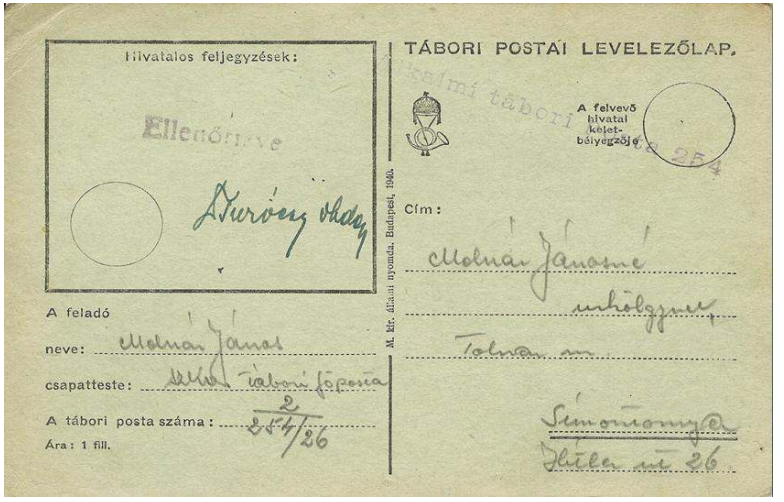
A hadtestek kiszállítása április 11-én kezdődött meg a III. hadtest állományával.

A IV. hadtest (állomáshely Pécs) június 24-én érkezett meg Gomelbe és innen gyalogmenetben vonult a Donig.

A most bemutatásra kerülő két tábori postai levelezőlapot a IV. hadtest kötelékében szolgálatot teljesítő honvéd és szakaszvezető adta fel (50. dia). A feladási dátumok 1942. június 3. és május 28.

Ebben az időben a IV. hadtest éppen vonaton ült és Gomel felé tartott kisebb-nagyobb megszakításokkal. Tehát a lapokat az utazás alatt írták és adták fel, majd továbbították.

Sajnos az pontosan nem tudható, miért használták ezt a bélyegzőt.

51. dia. Gumi alkalmi bélyegző egy futott tábori postai levelezőlapon

Feltételezéseim vannak, ezek a következők:

- még nem készült el a 254. számú tábori postahivatal keletbélyegzője (a legvalószínűtlenebb);
- a bélyegző készen volt már, de egy másik vonatszerelvényen a tábori postával utazott a Don irányába és azon a szerelvényen használták. Viszont kellett erre a vonatszerelvényre is tábori posta, ezért ezen a szerelvényen, csak alkalmi tábori

posta működött és használta az alkalmi bélyegzőt csak az utazás ideje alatt;
- az utazás alatt csak alkalmi tábori posta működött a szerelvényeken, mivel a teljes tábori postai felszerelés, elcsomagolva utazott a málhavagonokban.

Munkaszolgálatosok levelezése 1939-1945

A fejezetben a munkaszolgálatosok háború alatti levelezéséről van szó. Részletesen tárgyalva minden egyes év postai vonatkozásait. (52. dia)

Sikerült megtalálnom a rendeletet az 1944. június 8-án bevezetett, kimondottan a hadműveleti területen tartózkodó zsidó legénység számára rendszeresített, sárga színű válaszos tábori postai levelezőlap bevezetéséről (53. dia). Ezzel, ennek a tábori postai levelezőlapnak kiderült a kiadás oka, pontos ideje és az, hogy ez egy hivatalos kiadású tábori postai válaszszelvényes levelezőlap, mivel ezt ez idáig senki sem írta le (54. dia).

Annak ellenére hivatalos kiadás, hogy a gyártója az Attila nyomda, ez a rendeletből világosan kiderül (55. dia).

Ezzel a lappal korlátozták a hadműveleti területen lévő zsidó legénység levelezését, mivel ettől a rendelettől kezdődően csak havonta két ilyen lapot küldhettek haza és csak ezen lapok válaszszelvényén kaphattak választ is.

Hadifogoly levelezés

Ez a fejezet talán a leghosszabb fejezet a könyvben. Bemutatom a háború alatti valamint a háború utáni hadifogoly levelezést. A háború utáni levelezésnél a nyugati és szovjet hadifogság levelezését is bemutatom. A szovjet hadifogoly levelezésnél bemutatom a magyar és a szovjet gyártású hadifogoly lapokat, és katalogizálom is azokat, valamint a magyar hazatérő lapokat is (56. dia).

Itt szeretnék bemutatni pár ritka és érdekes hadifogoly lapot.

57. dia. 1943. 08. 25-én Oranki hadifogolytáborból feladott levlap

1943. 08. 25-én Oranki (Gorkij-Ivanovo) hadifogolytáborból feladott Vöröskeresztes levelezőlap. A lap nagyon ritka, mivel a háború alatt szinte nem érkezett szovjet hadifogságból életjel. A lapot orosz moszkvai háborús ellenőrző bélyegzővel bélyegezték. (15/M) Magyarországon a PEKIR ellenőrizte, ez látszik a kerek, címeres bélyegzőből és a cenzor sorszámából. (252)

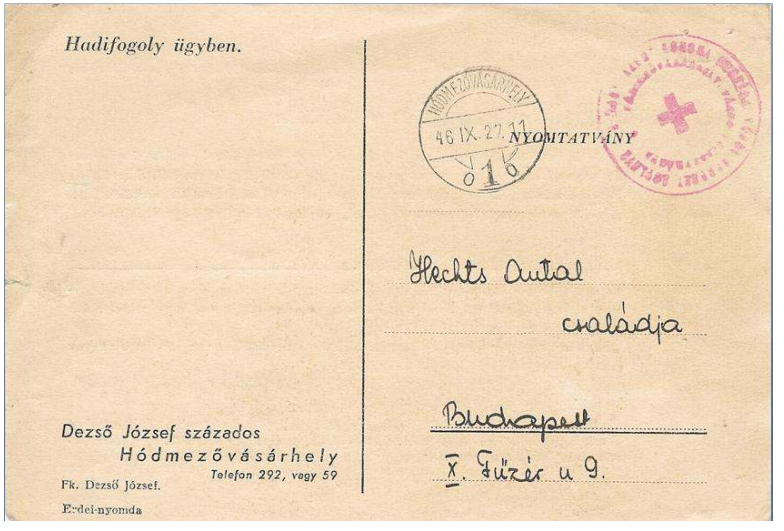
58. dia. 1947. 09. 28-án Tiszalucról Szaratov hadifogolytáborba feladott levelezőlap

A fenti levelezőlapot nem jó altáborba címezték, ezért a levelezőlap megjárt néhány altábort, mire célhoz ért. Ez a levelezőlapon látható sok altábor bélyegzőből derül ki. Láthatjuk, hogy a lap járt a /1, /3, /10, /11, /9, /8, /20 altáborokban és a kórházban is. (Címzés alatti Nicht Lazarett bélyegző, jelentése: nincs kórházban) Az altáborok egyes bélyegzőiben láthatjuk a „nyet” szócskát, ami nemet jelent. Ez a levelezőlap igazi ritkaság, mert a táborokba küldött lapok közül csak kevés lap került haza.

1945. 08. 15.-én Javas táborból Mikepércsre küldött korai, sima (nem válaszszelvényes) hadifogoly levelezőlap (59. dia). Ez a fajta levelezőlap a legritkább, mivel ezt csak három táborban adták a foglyoknak levelezésre (Javas, Szuszdal, sajnos, a harmadik tábort még nem tudom). 5 sz. Moszkvai háborús cenzúrabélyegzővel. Bemutatom a levelezőlap hátoldalát is, a rövid üzenettel (60. dia). Jobb alsó sarokban Zak. 715 nyomdai jellel.

Dezső József százados értesítő levelei

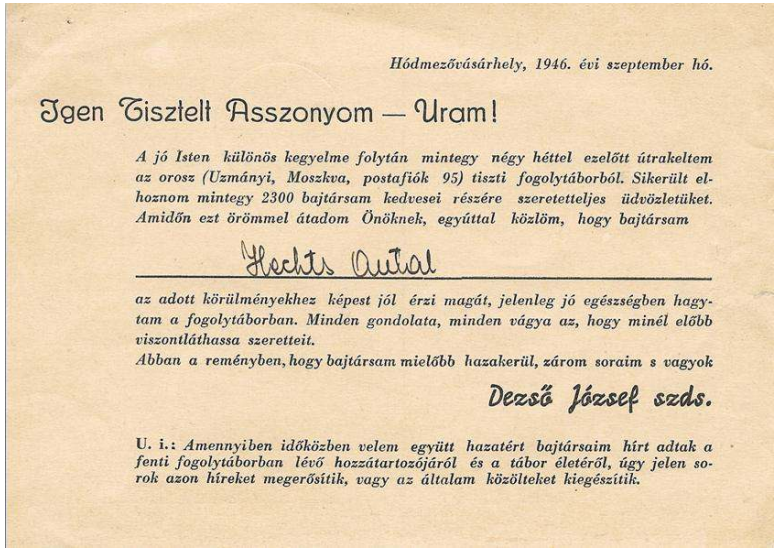
A hadifogság küldeményeivel foglalkozó fejezet végén megemlítek egy érdekes küldeményt.

61. dia. 1946. 09. 27-én Hódmezővásárhelyen Dezső százados által feladott levelezőlap

1946 augusztusában a Moszkva melletti Umány tiszti fogolytáborból szerencsésen hazaérkezik Dezső József százados, zsebében 2.300, a fogolytáborban maradt bajtársának címével. Dezső úr

terve az volt, hogy a birtokában lévő címlista alapján értesíti a hozzátartozókat bajtársai hogylétéről. Dezső úr a hódmezővásárhelyi Erdei nyomdánál legyártat 2.300 darab levelezőlapot, hátulján előrenyomtatott szöveggel. A felelős kiadó saját maga. Ezek után a hódmezővásárhelyi Vöröskereszt irodával megbeszéli, hogy a kész, megcímzett és kitöltött lapjait a Vöröskeresztен keresztül ingyen adhassa fel. A Vöröskereszt támogatja az ötletet és minden lapot ellát a díjmentességet igazoló helyi (Hódmezővásárhely) Vöröskereszt piros színű bélyegző lenyomatával.

Hódmezővásárhely, 1946. évi szeptember hó.

Igen Tisztelt Asszonyom — Uram!

A jó Isten különös kegyelme folytán mintegy négy héttel ezelőtt útrakeltem az orosz (Uzmányi, Moszkva, postafiók 95) tiszti fogolytáborból. Sikerült elhoznom mintegy 2300 bajtársam kedvesei részére szeretetteljes üdvözletüket. Amidőn ezt örömmel átadom Önöknek, egyúttal közlöm, hogy bajtársam

Hecks Antal

az adott körülményekhez képest jól érzi magát, jelenleg jó egészségben hagytam a fogolytáborban. Minden gondolata, minden vágya az, hogy minél előbb viszontláthassa szeretteit.
Abban a reményben, hogy bajtársam mielőbb hazakerül, zárom soraim s vagyok

Dezső József szds.

U. i.: *Amennyiben időközben velem együtt hazatért bajtársaim hírt adtak a fenti fogolytáborban lévő hozzátartozójáról és a tábor életéről, úgy jelen sorok azon híreket megerősítik, vagy az általam közölteket kiegészítik.*

62. dia. A levelezőlap hátoldala az előre nyomtatott szöveggel

Így a lapok díjmentesen kerülhetnek feladásra. A lapokat a Hódmezővásárhely 1. számú postahivatal veszi fel és látja el keletbélyegzőjével. Azt sajnos nem tudom, hogy a 2.300 darab lapot egyszerre adta-e fel, vagy ahogy elkészült egy nagyobb adag, úgy részletekben. A lap nagyon ritka, hiszen csak 2.300 darab készült belőle és gondolom, nagy része már megsemmisült az elmúlt évtizedekben.

Az előadásom végén szeretném bemutatni a könyvhöz kapcsolódó weboldalt:

63. dia. A könyv weboldala

Az oldal elsődleges célja a könyv bemutatása és népszerűsítése, de itt kapnak helyet a könyvvel kapcsolatos hírek, bemutatók, előadások időpontjai is (64. dia).

Ezen a weboldalon van lehetőségem a legújabb kutatások ismertetésére és a könyvből kimaradt, illetve a frissen előkerült érdekességek bemutatására, kiegészítve ezzel is a könyvet (65. dia).

ADATOK A PESTKÖRNYÉKI SZÜKSÉGTARIFA TÖRTÉNETÉHEZ

HORVÁTH LAJOS,VERESEGYHÁZ

Dr. Nagy Ferenc Bécsből homályt oszlató, izgalmas cikket tett közzé a Philatelica 2012. évi első számában. Az úttörő jellegű írás végén kéri a gyűjtőtársak kiegészítését és segítségét.

Mivel régen a birtokomban van egy postai dokumentum, amelyik az általa tanulmányozott témába illeszkedik, ezúton megkísérlem ismertetni.

1. A szükséges kronológiai fogódzó

Előre bocsátok egy időrendet a jobb megértés érdekében.

1944. dec. 7. Bizonytalan olvasatú dátumbélyegző szerint dr. Géczy István veresegyházi vezetőjegyző levelet adott fel a veresi postán Vácra a Kir. Járásbíróságnak címezve. A feladót nem tüntette fel a borítékon!

1944. dec. 8. Délig legkevesebb elmenekült Veresegyházról a vezetőjegyző, és Bálint Ernő postamester. Este a németek felszaggatták a vasúti síneket, megszűnt a postai szállítás vasúton. Vácot megszállta a szovjet hadsereg.

1944. dec. 9. A szovjetek elérték Erdővárost /Erdőkertes/, annak vasútállomását.

1944. dec. 10. A szovjetek behatoltak Veresegyház Cigányvég nevű részébe.

1944. dec. 11. Utcai harcok során a szovjetek megszállták Veresegyház Tópartját, benne a postát a Kinizsi utcában.

1944. dec. 19. Dr. Géczy István vezetőjegyző levelét felbontják Budapesten, a postaigazgatóságon hogy megállapítsák annak feladóját.

1944. dec. 26. Bezárult a szovjet hadsereg gyűrűje Budapest körül.

2. A vezetőjegyző levelének elemzése

Veresegyházon 1944. dec. 7-én már hallható volt a front morajlása Hatvan felől. Nem tudjuk, mi volt sürgős és fontos dr. Géczy vezetőjegyzőnek, hogy levelet menesztett Vácra a Járásbíróság telekkönyvi hatóságához. Ráadásul a szovjet hadsereg elhaladva Veresegyháztól északra másnap már bent volt Vácott.

Mindenesetre a küldemény a szovjet térnyerés előtt Vácra ért, ahonnan még Pestre tudták szállítani, hogy a Postaigazgatóságon

felbontva, a feladóját megállapíthassák. Dr. Géczy István nevét piros tintával rávezették a boríték hátára. Újra lezárták egy szalaggal, melynek szövege: "E kézbesíthetetlen küldemény burkolatán a feladó címét nem jelezték. Ezért bizottságilag felbontotta és lezárta a m. kir. postaigazgatóság Budapest." A szovjetek ekkor már Pest külső kerületeiben jártak. A boríték elejére ráütötték a szokásos négyszögletes fekete bélyegzőt: POSTAFORGALOM SZÜNETEL VISSZA A FELADÓNAK!

Csak hát Pest és Veresegyház között a szovjet hadsereg éppen nagyszabású hadműveletet hajtott végre! Pest és Vác között ugyanaz akadályozta a postaforgalmat. A levélnek azonban mégis el kellett jutnia olyan területre, ahol az ötágú vöröscsillag dominált! Hiszen valahol a kézbesítés során házilagos kivitelű ötágú vöröscsillagot helyeztek el a boríték első oldalán.

Dr. Nagy Ferenc a vörös csillag tekintetében, saját példánya alapján az alagi elöljáróság újsütetű kommunistáira gyanakszik. Szerintünk helytelenül! Hiszen a veresegyházi jegyző küldeményén azok aligha helyezhették el a vörös csillagot. A két küldemény közös jellemzője azonban, hogy mindkettő a váci járásbíróságnak van címezve! A veresegyházi 1944. dec. 7-én, az alagi 1945. márc. 15-én. Ez az időköz adná meg a vörös csillag használatának idejét?! A vörös csillag tipáriumát posztóból vágták ki dr. Nagy szerint. Annyi bizonyos, hogy valami szövetből, amelynek szerkezete látszik is a veresegyházi példányon. Ez tökéletesen azonos dr. Nagynak a 14. ábráján látható vörös csillaggal.

3. A tarifa kérdése

Dr. Nagy szerint a budapesti, majd pestkörnyéki szükségtarifát 1945. márc. 2-án vezették be. Ennek 5. kategóriája lenne "a vidéken feladott, vidékre szóló küldemények"! Például Veresegyház-Vác. Az új tarifa 40 fillér helyett 60 fillér lett 1945. márc 2-án. De a jegyző levelén is 60 fillér bérmentesítés foglal helyet három 20 filléres Szentkoronás bélyeg formájában. Az egyiket letakarja a lezáró szalag.

Úgy látszik tehát a veresegyházi vezetőjegyző borítékja alapján mintha a tárgyalt szükségtarifa Pest környékén már hónapokkal 1945. márc. 2-a előtt életbe lépett volna.

A nyilvánvaló ellentmondás megnyugtató feloldásához további dokumentumok előkerülése és elemzése szükséges.

HOZZÁSZÓLÁS

DÁN JÁNOS, BUDAPEST

Horváth úr egy nagyon érdekes borítékot mutat be. Engedjék meg. hogy én most a saját értelmezésemben írjam körül ezt a borítékot.

A levél útja

1944. december 7-én a vezetőjegyző úr Veresegyházán feladta levelét, feltehetően a postahivatalban és nem levélszekrény útján.

A Magyar Királyi Posta veresegyházi postahivatala még aznap a mozgóposta járattal útnak indította a levelet Budapestre. Itt álljunk meg egy pillanatra.

Horváth úr azt írja, hogy „Minden esetre a küldemény a szovjet térnyerés előtt Vácra ért, ahonnan még Pestre tudták szállítani,”

Amennyiben a Veresegyházi posta, a nála feladott küldeményeit, közvetlenül Vácra továbbította volna, akkor a váci kézbesítő postahivatal már másnap kézbesítette volna a küldeményt. Esetleg a másnapi, december 08-i szovjet megszállás miatt a levél a váci postahivatalban ragad és a harcok elmúltával kézbesítetik azt. A megszálló csapatok dél felől foglalták el Vácot, ezért Budapest felé 8-án már nem közlekedhettek vonatok. Azt biztosan tudható, hogy a frontvonalon civil küldeményeket, sőt tábori postát sem tudtak átszállítani, egyik irányba sem. Tehát Vácról 8-án már nem tudták volna elszállítani Budapestre a borítékot. Miért is küldték volna Budapestre, hiszen Vácra volt címezve és nem volt akadálya a kézbesítésnek?

Tehát megállapítható, hogy a levél a „szovjet térnyerés” előtt nem járt és nem is járhatott Vácott.

A levél mozgópostával Budapestre érkezett, majd betették a Vácra induló járat postazsákjába. Indították volna a járatot, amikor jött a hír, hogy Vác felé nem lehet már vonatot indítani, mert a Vörös Hadsereg katonái már elfoglalták Vác felé a vasúti pályát, majd Vácot is.

A postazsák lekerült a mozgóposta vagonról és pár napig várakozott, hátha fordul a hadiszerencse és el lehet indítani a járatot.

Ez a kedvező fordulat nem következett be, ezért a zsákot felbontották és a küldeményeket ellátták „POSTAFORGALOM SZÜNETEL VISSZA A FELADÓNAK!” feliratú bélyegzővel és elindították azokat vissza a feladók címére.

Igen ám, de a vezetőjegyző úr nem írt feladót a küldeményre, és erre a felvevő postai alkalmazott sem hívta fel a figyelmét az érvényben lévő cenzúra előírásoknak megfelelően. Erről még a későbbiekben bővebben lesz szó.

Ezért a levelet átadták a címnyomozóknak, akik december 19-én felbontották, megállapították a feladó kilétét, és piros tintával a boríték hátoldalára felírták azt. Ezután hivatalosan lezárták a borítékot egy zárócsíkkal.

Időközben, december 11-én, Veresegyházát is megszállták a szovjet megszálló erők, ezért a küldeményt már a feladónak sem tudták visszaküldeni. A levél bekerült a raktárba, ahol szerencsésen átvészelte Budapest ostromát. 1945 márciusában, a postaforgalom megindulását követően a levél kikerült a raktárból és elindították Vácra. Ekkor, **1945 márciusában érkezett először Vácra a küldemény** és ekkor került rá a vörös színű, ötágú csillag alakú bélyegző. Valószínűleg kézbesítették, erre utaló jelzés nem található a borítékon.

A tarifa

A levelet három darab 20 filléres Szentkoronás bélyeggel bérmentesítették, ez 60 fillér díjat jelent. Sajnos, a boríték beltartalma nem maradt meg, de a lerótt díj alapján biztosan állíthatom, hogy a bérmentesítés tarifahelyes.

Amennyiben megnézzük a levél feladásának idején érvényben lévő díjszabást, azt láthatjuk, hogy a vidékre küldött levelek díja 20 gramm és 250 gramm súly között 60 fillér. Feltételezhető, hogy a levél nehezebb volt, mint 20 gramm, ezért került rá a három darab 20 filléres bélyeg. Egy A4-es lap súlya 4-5 gramm, tehát ha a borítékba 3-4 darab A4-es lapot tett a feladó, plusz a boríték súlya, már biztosan meghaladja a 20 grammot, így teljesen tarifahelyes a díjazás.

A fentiek alapján szó sincs önkényes tarifaemelésről, hanem a postai alkalmazott helyes díjazásáról az akkor érvényben lévő

díjszabásnak megfelelően. Kijelenthetem azt is, hogy így a bérmentesítésnek **semmi köze sincs a budapesti szükségtarifához!**

Cenzúra előírások

1944. szeptember 12-i hatállyal a K.K.M. 217.600 sz. 1944. rendelettel vezették be Magyarországon a belföldi polgári levelezés cenzúrázását. Erre a magyarországi hadműveletek miatt volt szükség. Jelen esetben csak két kitétel érdekes számunkra a rendelet 1. §-ból. Ezek:

- a küldeményekre a feladó köteles nevét és címét ráírni;

- a nem hatósági levelek maximális terjedelme fél ív.

Mint a borítékon látható, a felvevő postai alkalmazott hibázott, mikor feladó feltüntetése nélkül felvette a borítékot, többek közt ezért is kellett címnyomozásra küldeni.

A másik kitétel szerint csak a hatósági levelek tartalma haladhatta meg a fél ív terjedelmet. Erre az előírásra azért volt szükség, hogy a cenzorok ideje ne menjen el a több oldalas magánlevelek olvasgatásával, ellenőrzésével. Mivel a bemutatott boríték hatósági levélnek számít, mind a feladója, mind a címzettje miatt, ezért a tartalma meghaladhatta ezt a terjedelmet. Ez is a helyes bérmentesítést igazolja.

Vörös Csillag

Végül a vörös csillag rejtélye. A Vörös Hadsereg által megszállt országrészben a postaforgalom megindulásával egy időben bevezették a küldemények cenzúrázását. Ennek meglétét változatos megoldású bélyegzőkkel igazolták, jelölték a küldeményeken, ezért ezen időszak alatt nyílt cenzúráról beszélhetünk. Megfigyelhető néhány városban, hogy a cenzúra bevezetése és a postaforgalom megindulása idején még nem állt rendelkezésre megfelelő cenzúrabélyegző. Mondhatjuk azt, hogy egy szükség-cenzúrabélyegzőt használtak az első időben, míg elkészült a végleges bélyegző, attól kezdve már azt használták a nyílt cenzúra időszak végéig. A nyílt cenzúra időszak végének pontos dátumát nem tudom, de az biztos, hogy 1946 januárjában még jelölték a küldeményeken a cenzúra meglétét bélyegzővel. Ezen időszak után már titkosan cenzúrázták a küldeményeket, de a titkosság miatt nem jelölték azt cenzúrabélyegzőkkel.

A Horváth úr által bemutatott borítékon található vörös színű, ötágú csillag alakú, posztóból készült bélyegzőlenyomat Vác város szükség-cenzúrabélyegzője. Ezt a szükség-cenzúrabélyegzőt a Nagy úr által bemutatott küldeményen is láthatjuk. Ez alapján megállapítható, hogy ezt a szükség-cenzúrabélyegzőt 1945 márciusában biztosan használták. Ez is azt igazolja, hogy a Horváth úr által bemutatott levél 1945 márciusában érkezett Vácra. Annál is inkább, mivel márciusban indult meg a postaszolgálat Budapesten, tehát hamarabb nem indíthatták volna el a küldeményt Vácra. Később már egy másik, végleges bélyegzőt használtak a cenzúra jelölésére, melynek felirata: „Ellenőrizve Vác 1”.

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy mindenképpen egy érdekes és izgalmas postatörténeti dokumentumot mutat be Horváth úr, kiegészítve a Nagy úr által bemutatott küldeményt. Ezért állítom azt, hogy a „magyarországi hadműveletek időszaka” egy nagyon érdekes, sokrétű, izgalmas, ritkaságokkal teli és még kellően fel nem dolgozott időszaka postatörténelmünknek.

Irodalom jegyzék:

Dr. Nagy Ferenc: A Budapesti, majd Pestkörnyéki szükségtarifa története, 1945. március 2. - május 1. Philatelica 2012/1.

Gazda István: Postai cenzúra Magyarországon – III. rész A II. világháború alatti cenzúrák Philatelica 1990/1.

DOMBORNYOMÁSÚ CÉGJELZÉSEK, MINT A CÉGLYUKASZTÁS ELŐFUTÁRAI AZ OSZTRÁK-MAGYAR MONARCHIA DÍJJEGYESEIN

FRANK SEMMLER, BOCHUM

Nagyrabecsült hölgyeim és uraim, kedves jelenlevő Mafitt tagok! A mai székfoglaló előadásom előtt szeretnék néhány szóban bemutatkozni Önöknek.

Nevem Frank Semmler, 1945-ben születtem, és Magyarországot több mint 40 éve ismerem. 1970 óta vagyok kapcsolatban a magyar filatéliával. Előbb a magyar bélyegek, később a magyar perfinek bűvöltek el, és ez az igézet mindmáig tart.

Több mint 24 éve vagyok a németországi filatelisták magyar munkacsoportja (ArGe Ungarn) hírlevelének szerkesztője, és ebben a minőségében jelentetem meg e kiadványunkat évente négy alkalommal.

Jó néhány éve érdekelnek már az osztrák és magyar díjjegyeseken megjelenő dombornyomású cégjelzések, melyekre én a perfinek előfutáraként tekintek. Ezért választottam ezt jelen székfoglaló előadásom témájának is.

1. A bélyegek és díjjegyesek fejlődésének általános áttekintése

A világ első postabélyegének az Egyesült Királyságban 1840. május 6-án Sir Rowland Hill általi bevezetésével egyidejűek a William Mulready angol festőről elnevezett borítékok is, amelyek egyben az értékcikk, a boríték és a levélpapír céljára is szolgáltak. A bélyegek bevezetésének gyors sikere e borítékokra azonban nem terjedt ki.

1. ábra. Rowland Hill

2. ábra. Wiliam Mulready

3. ábra. Black Penny

4. ábra. Mulready-boríték

2. Bevezetés a bélyegek és díjjegyesek céglyukasztásos tulajdonjelzésébe

Röviddel a bélyeg megjelenését követően kezdett az Egyesült Királyságban, egy bizonyos Sloper úr — saját közlése szerint mérnök, — azon gondolkozni, hogyan lehetne megvédeni a bélyegeket az illetéktelen felhasználástól. 1858-ban sikerült egy kézzel működtetett gépet szabadalmaztatnia, amellyel a papírra tisztán látható betűk és egyéb jelek voltak lyukaszthatók.

Az első, sikertelen kísérlet után 1868. március 13-én ennek alkalmazására postai engedélyt is kapott *"A bélyegek perforálása Nagy-Britanniában"* címmel. Sloper szabadalmának 1872-ben való lejárta után, sok cég gyártott ilyen perforáló eszközöket.

5. ábra. Sloper cégjelzése

A postabélyegek perforálásának valódi oka, hogy a levélbélyeg abban az időben pénzhelyettesítő is volt. Ausztriában például egy kétkrajcáros bélyegért egy sült kolbászt, és egy háromkrajcárosért egy üveg sör volt kapható. Emiatt az a lehetőség, hogy a cég problémamentesen ellátható legyen megjelölt bélyegekkel, a lopás megnehezítése céljából gyakran igen drága lyukasztógépeket készíttettek. A perforált bélyegek elsősorban a bélyegek fizetőeszközként való elfogadását akadályozták meg![2]

[2] Szerk. megj: vagyis nem az eltulajdonított értékcikkek magáncélú használatának, hanem az ennél jóval komolyabb összegű károkozásra nyújtott túlságosan is csábító lehetőség, a postai visszaváltás megakadályozása volt az elsődleges cél. Az elterjedt téves nézet forrását lásd az. un. feketekönyv, 460. oldalán.

A világ első levelezőlapja 1869-ben került forgalomba dr. Emanuel Herrmann kezdeményezésére, ám ennél is megvolt a visszaélés lehetősége, az átlyukasztásukat azonban csak sokkal később (*még a bélyegeknél is később*) engedélyezték.

307

Post-Verordnungsblatt

für das

Verwaltungsgebiet des k. k. Handels-Ministeriums.

(Vorläufig auch giltig für die Militärgränze.)

№ 46. Redigirt im Handels-Ministerium. Montag, den 27. September 1869.

Inhalt: Betreffend die Einführung von Correspondenzkarten im internen Verkehre.

Betreffend die Einführung von Correspondenzkarten im internen Verkehre.

H. Minist. Z. 18916-1832. — R. K. Minist. Z. 6665-Abth. 10.

Im Einvernehmen mit dem königl. ungarischen Handelsministerium werden vom 1. October l. J. an von der Postverwaltung Correspondenzkarten nach den unten folgenden Mustern ausgegeben, mittels welcher kurze schriftliche Mittheilungen nach allen Orten der österreichisch-ungarischen Monarchie ohne Unterschied der Entfernung gegen eine gleichmäßige Gebühr von zwei (2) Neukreuzer befördert werden können.

Hinsichtlich des Verschleißes, der Ausfertigung und Behandlung derselben werden folgende Bestimmungen festgesetzt:

1. Die gestämpelten Correspondenzkarten sind bei allen Postämtern und Briefmarkenverschleißern um den Preis von zwei (2) Neukreuzer pr. Stück zu beziehen, und sind offen (ohne irgend welchen Verschluß) aufzugeben;

2. dieselben sind so wie Briefe mit einer deutlichen Adresse zu versehen, welche den Vor- und Zunamen des Empfängers, den Bestimmungsort, und wenn sie nicht poste restante lauten, auch die Wohnung des Empfängers genau entnehmen lassen soll.

Der Bestimmungsort ist, falls mehrere Orte gleichen Namens bestehen, durch Beisetzung des Landes und Bezirkes, und wenn er nicht selbst Standort eines Postamtes ist, durch Beisetzung des Postamtes, in dessen Rayon er gehört, näher zu bezeichnen.

Die Adresse ist auf der Vorderseite der Karte anzubringen.

3. Die Rückseite der Karte ist für die schriftlichen Mittheilungen bestimmt.

Dieselben können, sowie die Adresse mit Tinte, Bleistift, farbigem Stift u. s. w. geschrieben sein, doch ist für die Deutlichkeit und Dauerhaftigkeit der Schriftzüge Sorge zu tragen.

P. V. B. 64

6. ábra. A levelezőlapokat bevezető rendelet első oldala

4. Die Karten können vorläufig nur nach Orten der österreichisch-ungarischen Monarchie versendet werden, und sind wie durch Marken frankirte Briefe aufzugeben.

Die Recommandation derselben kann gegen die gewöhnliche Recommandationsgebühr stattfinden, die Marke für die Recommandation ist auf der Rückseite neben den Worten: „Raum für schriftliche Mittheilungen" aufzukleben.

5. Für die Nachsendung einer Correspondenzkarte an einen anderen als den auf der Adresse bezeichneten inländischen Ort, oder für die Rücksendung an den Aufgabsort wird eine weitere Gebühr nicht eingehoben.

6. Für die Zustellung der Karten ist an Orten, an welchen keine ärarischen Briefträger bestellt sind, die Zustellungsgebühr von einem (1) Neukreuzer zu entrichten.

7. Die Postanstalt übernimmt keine Verantwortlichkeit für den Inhalt der Mittheilungen.

Die Postämter sind jedoch angewiesen, in ähnlicher Weise, wie es bezüglich der Briefe mit unstatthaften Beisätzen auf der Adresse mit dem Erlasse vom 8. März 1865, Z. 1771-401 (V. Bl. ex 1865, Seite 57), angeordnet wurde, auch die Correspondenzkarten von der Beförderung, beziehungsweise Zustellung dann auszuschließen, wenn ihnen auffallen sollte, daß hiemit Unanständigkeiten, Ehrenbeleidigungen oder sonst strafbare Handlungen beabsichtigt werden.

8. Der Umtausch von Correspondenzkarten, welche vor ihrer Aufgabe durch Versehen oder Zufall unbrauchbar geworden sind, kann gegen Erlag des Betrages von 1 Nkr. in derselben Weise und unter denselben Bedingungen stattfinden, welche für den Umtausch verdorbener Briefcouverts festgesetzt sind.

9. Die k. k. Postdirectionen haben von der neuen Einrichtung das Publikum durch die Landeszeitungen und durch öffentlichen Anschlag bei den Postämtern in Kenntniß zu setzen.

10. Die k. k. Postämter haben von den vorstehenden Bestimmungen Kenntniß zu nehmen und ihrerseits noch Folgendes zu beobachten:

a) Jedes Postamt hat, sowie jeder Privat-Markenverschleißer, stets einen angemessenen Vorrath von gestämpelten Correspondenzkarten bereit zu halten.

Dieselben werden von den Markendepots in Päcken zu je fünfzig Stück unter Schleife ausgefolgt und sind wie gestämpelte Briefcouverts zu beziehen und zu verrechnen.

Mit dem Verkaufe der Correspondenzkarten an das Publikum ist erst am 1. October l. J. zu beginnen.

b) Die aufgegebenen Karten sind bei der Kartirung, Weiterbeförderung und Abgabe wie durch Marken frankirte Briefe zu behandeln.

Insbesondere ist hinsichtlich der Obliterirung der auf den Karten befindlichen Poststämpel und Marken nach den allgemeinen Vorschriften vorzugehen.

Wenn an ein Postamt mehrere Karten zur Absendung vorkommen, sind dieselben abgesondert von den Briefen rubrikenweise zusammen zu binden; recommandirte Correspondenzkarten sind jedoch selbstverständlich den recommandirten Briefen beizulegen.

Bei der Umkartirung sind die Correspondenzkarten mit keinem Stämpelabdrucke zu versehen; der Abgabsstämpel aber ist auf der Vorderseite der Karten am Rande links gegenüber dem Poststämpel anzubringen.

c) Die Karten sind von den Auf- und Abgabsämtern nur dann zu beanständen, wenn sie aus dem Inhalte die Absicht von Unanständigkeiten, Ehrenbeleidigungen oder sonst strafbaren Handlungen unzweifelhaft entnehmen.

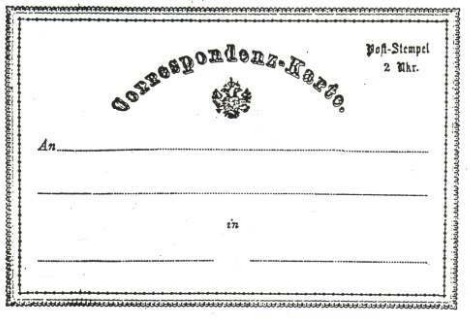
Bei ärarischen Postämtern hat über den Umstand, ob eine Karte von der Beförderung, beziehungsweise Zustellung auszuschließen ist, der Amtsleiter zu entscheiden.

Die zurückgehaltenen Correspondenzkarten sind als unanbringliche Briefe zu behandeln.

Muster

1. der Kartenblanquette, welche im dießseitigen Postgebiete und in der Militärgränze ausgegeben werden.

Vorderseite.

Rückseite.

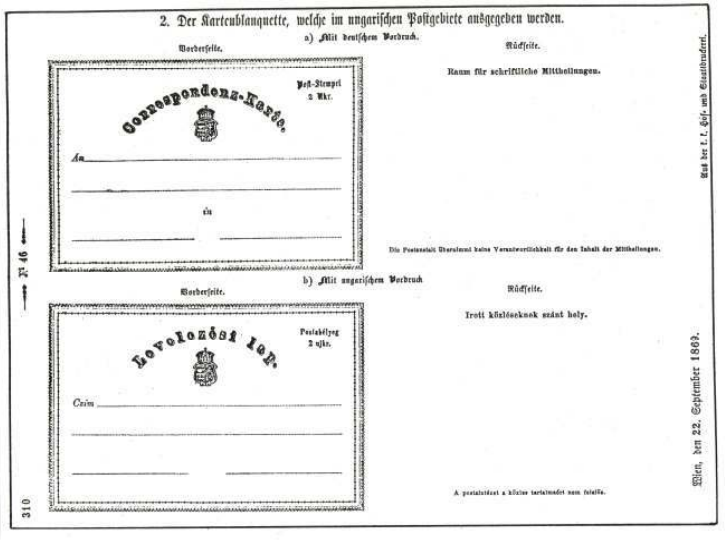
Raum für schriftliche Mittheilungen.

Die Postanstalt übernimmt keine Verantwortlichkeit für den Inhalt der Mittheilungen.

64*

7. ábra. A levelezőlapokat bevezető rendelet folytatása

8. ábra. A levelezőlapokat bevezető rendelet, levelezőlap-minta

2. Der Kartenblanquette, welche im ungarischen Postgebiete ausgegeben werden.

a) Mit deutschem Vordruck.

Vorderseite. Rückseite.

Correspondenz-Karte. Post-Stempel 2 Nkr.

An

Raum für schriftliche Mittheilungen.

Die Postanstalt übernimmt keine Verantwortlichkeit für den Inhalt der Mittheilungen.

b) Mit ungarischem Vordruck.

Vorderseite. Rückseite.

Levelezőlap Ipe. Postabélyeg 2 nkr.

Címe

Irott küldöttnek szánt hely.

A postahivatal a közlött tartalomért nem felelős.

Mit k. k. Hof- und Staatsdruckerei.

Wien, den 22. September 1869.

310 — Nr. 46

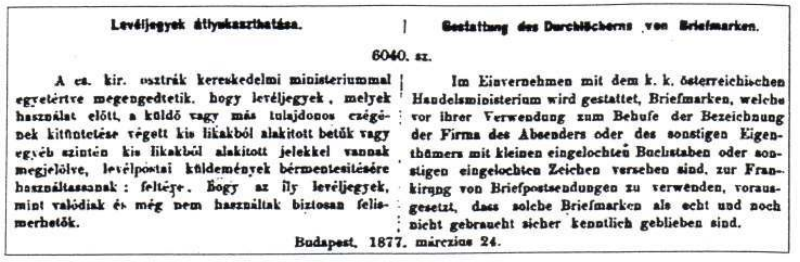
9. ábra. A levelezőlapokat bevezető rendelet, további levelezőlap-minták

Magyarországon a bélyegek lyukasztásának engedélyezése a 6040 sz. közlöny 1877. március 24-i számában, Ausztriában pedig a 23. sz. közlöny 1877. április 13-i számában jelent meg:

"Levéljegyek átlyukaszthatása, 6040 sz.

A cs. kir. osztrák kereskedelmi minisztériummal egyetértve megengedtetik, hogy levéljegyek, melyek a használat előtt a küldő vagy más tulajdonos a cégének kitüntetése végett kis likakból alakított betűkkel vagy egyéb szintén kis likakból alakított jelekkel vannak megjelölve, levélpostai küldemények bérmentesítésére használtassanak: feltéve, hogy az íly levéljegyek mint valódiak és még nem használtak biztosan azonosíthatók.

Budapest 1877. márczius 24."

Levéljegyek átlyukaszthatása.

6040. sz.

A cs. kir. osztrák kereskedelmi ministeriummal egyetértve megengedtetik, hogy levéljegyek, melyek használat előtt, a küldő vagy más tulajdonos czégének kitüntetése végett kis likakból alakított betük vagy egyéb szintén kis likakból alakított jelekkel vannak megjelölve, levélpostai küldemények bérmentesítésére használtassanak: feltéve, hogy az íly levéljegyek, mint valódiak és még nem használtak biztosan felismerhetők.

Budapest, 1877. márczius 24.

Gestattung des Durchlöcherns von Briefmarken.

Im Einvernehmen mit dem k. k. österreichischen Handelsministerium wird gestattet, Briefmarken, welche vor ihrer Verwendung zum Behufe der Bezeichnung der Firma des Absenders oder des sonstigen Eigenthümers mit kleinen eingelochten Buchstaben oder sonstigen eingelochten Zeichen versehen sind, zur Frankirung von Briefpostsendungen zu verwenden, vorausgesetzt, dass solche Briefmarken als echt und noch nicht gebraucht sicher kenntlich geblieben sind.

Postverordnungsblatt Nr. 23 vom 13. April 1877

Post-Verordnungsblatt

für das

Verwaltungsgebiet des k. k. Handels-Ministeriums.

№ 23. Redigirt im Handels-Ministerium. Freitag, den 13. April 1877.

Inhalt: Gestattung des Durchlöcherns von Briefmarken zur Bezeichnung des Eigenthums. — Errichtung eines Postamtes zu Ober-Loitsch. — Errichtung eines Postamtes zu Höhelsdorf und Auflassung des Postamtes Pernegg. — Auflassung der Postämter Kirchberg bei Mattighofen und Pischelsdorf bei Mattighofen. — Postverbindungen zwischen Wien und Constantinopel.

Anhang: Postdistanz-Regulirung in Böhmen. — Concurse. — Berichtigung.

Gestattung des Durchlöcherns von Briefmarken zur Bezeichnung des Eigenthums.

H. Minist. Z. 9510.

Im Einvernehmen mit dem königl. ungarischen Handelsministerium wird gestattet, Briefmarken, welche vor ihrer Verwendung zum Behufe der Bezeichnung der Firma des Absenders oder des sonstigen Eigenthümers mit klein eingelochten Buchstaben oder sonstigen Zeichen versehen sind, zur Frankirung von Briefpostsendungen zu verwenden, vorausgesetzt, daß solche Briefmarken als echt und noch nicht gebraucht, sicher kenntlich geblieben sind.

Wien, den 4. April 1877.

10. ábra. A bélyegek céglyukasztását engedélyező 1877-es rendeletek

A díjjegyesek és egyéb értékcikkek lyukasztással való megjelölését ezzel szemben az alábbi magyar és osztrák párhuzamosan kiadott rendeletekkel csak 1886-ban engedélyezték, mely szerint:

„Az 1877. évi PRT 40. oldalán tett 6040. sz. rendelet kapcsán értesítettnek a kir. postahivatalok, hogy az engedély, melynélfogva a levéljegyeket a tulajdon megjelölése céljából használat előtt kis likakkal lehet ellátni, ezentúl a többi postai értékczikkre is kiterjesztettetik, és csak olyan feltétel mellett, hogy az átlyukasztott postai értékjegyek valódisága, és az, hogy maguk az értékczikkek még nem használtattak, biztosan felismerhető legyen.

Budapest, 1886 július 3.”

№ 87. 1886.

Post- und Telegraphen-Verordnungsblatt

für das

Verwaltungsgebiet des k. k. Handelsministeriums.

Ausgegeben im k. k. Handelsministerium. Wien, den 6. August.

Inhalt: Gestattung der Durchlochung (Perforirung) aller Gattungen von Postwerthzeichen (einschließlich der Begleitadressen) zur Bezeichnung des Eigenthums. — Ernennung eines Postamtes in Tetlitz. — Auszug: Verleihung der Control-Concession der „Kinchen"-Zeitung in Budapest. — Uebereinkommen internationaler Telegraphen-Verfahrungen. — Personalnachrichten. — Convois.

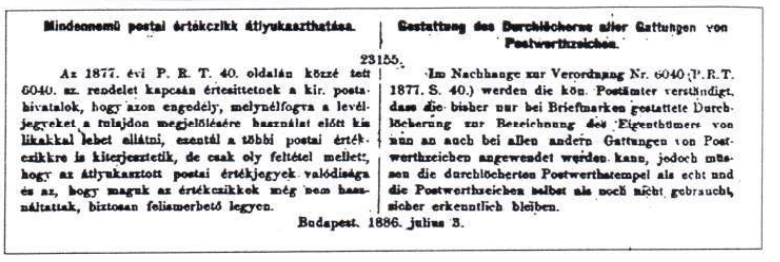
Gestattung der Durchlochung (Perforirung) aller Gattungen von Postwerthzeichen (einschließlich der Begleitadressen) zur Bezeichnung des Eigenthums.

H. Minist. Z. 24171.

Im Einvernehmen mit dem königl. ungarischen Ministerium für öffentliche Arbeiten und Communication, sowie mit dem k. k. Finanzministerium wird gestattet, daß die auf Grund der hierämtlichen Verordnung vom 4. April 1877, Z. 9510 (R. G. Bl. Nr. 23 ex 1877, S. 127), bisher nur bei Briefmarken zulässige Durchlochung (Perforirung) der Papierfläche zur Bezeichnung des Eigenthums, von nun an auch bei allen anderen Gattungen von Postwerthzeichen (einschließlich der Begleitadressen) angewendet werde, jedoch müssen die durchlochten Postwerthe, respective Finanzstempel als echt und die Postwerthzeichen selbst als noch nicht gebraucht sicher kenntlich bleiben.

Wien, den 2. Juli 1886.

10. ábra. A további értékcikkek lyukasztását engedélyező osztrák rendelet

Mindennemü postai értékczikk átlyukaszthatása.

23155.

Az 1877. évi P. R. T. 40. oldalán közzé tett 6040. sz. rendelet kapcsán értesittetnek a kir. postahivatalok, hogy azon engedély, melynélfogva a levéljegyeket a tulajdon megjelölésére használat előtt kis likakkal lehet ellátni, ezentúl a többi postai értékczikkre is kiterjesztetik, de csak oly feltétel mellett, hogy az átlyukasztott postai értékjegyek valódisága és az, hogy maguk az értékczikkek még nem használtattak, biztosan felismerhető legyen.

Gestattung des Durchlöcherns aller Gattungen von Postwerthzeichen.

Im Nachhange zur Verordnung Nr. 6040 (P. R. T. 1877. S. 40.) werden die kön. Postämter verständigt, dass die bisher nur bei Briefmarken gestattete Durchlöcherung zur Bezeichnung des Eigenthümers von nun an auch bei allen andern Gattungen von Postwerthzeichen angewendet werden kann, jedoch müssen die durchlöcherten Postwerthstempel als echt und die Postwerthzeichen selbst als noch nicht gebraucht sicher erkenntlich bleiben.

Budapest. 1886. julius 3.

11. ábra. A további értékcikkek lyukasztását engedélyező magyar rendelet

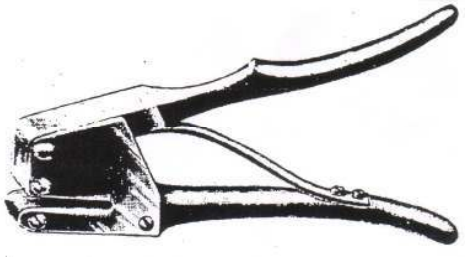
Hogyan néztek ki a bélyegeket lyukasztó készülékek? Kezdetben olyan gépeket alkalmaztak, melyek a bélyegeket egyesével vagy össze hajtogatva lyukasztották át.11

Abb 14. Firmengleiche Lochmuster von Österreich und Ungarn

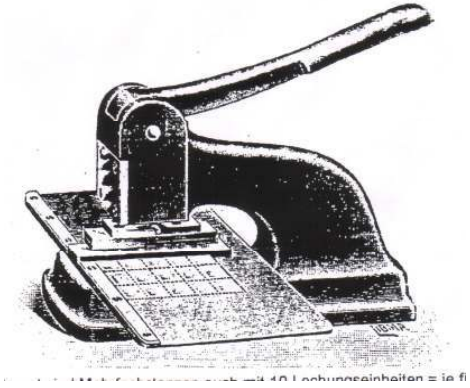
12. ábra. Azonos perfin Ausztriában és Magyarországon

Az üreges tűk vágta kör alakú lyukak átmérője körülbelül 0,4-től 1 mm között volt. A kivágott papírkorongok a lyukasztás iránya alatti edényben gyűltek össze.

13. ábra. Egyszeres lyukasztókészülék

A többszörös lyukasztókészülékek több azonos mintát tartalmaztak. Az alábbi képen látható egy lyukasztógép öt egységgel. Ezeknél kisebb különbségek észlelehetők az egyes lyukasztófejek közt, különösen ha törött tűk feltűnően hiányzó lyukakat okoztak. Ismert olyan többszörös gép is, amely tíz lyukasztófejet tartalmazott, két sorban öt-öt darabot.

14. ábra. Többszörös lyukasztókészülék

3. A bélyegek és a díjjegyesek lyukasztásának engedélyezése közti időszak

Mint láttuk 1877-ben került rá sor, hogy Ausztriában és Magyarországon is hivatalosan engedélyezték a bélyegek lyukasztását, a díjjegyeseket ezzel szemben csak 1886-ban. A kettő közt kilenc éves "engedély nélküli" időszak volt. Vajon léteztek-e ez idő alatt mégis valamilyen tulajdon-megjelölések?

15. ábra. Az IGLER cég lyukasztása osztrák díjjegyesen és bélyegen.

16. ábra. Az UNGÁR IGNÁC és FIA cég lyukasztása magyar díjjegyesen és bélyegen.

Ebben segíthetett a dombornyomású cégjelzés, amelyet a díjjegyesek hátsó oldaláról nyomtak át. Ezek többnyire cégnevet és/vagy a kereskedelmi árucikket tartalmaztak, amihez egy külön erre a célra készült készüléket használtak.

17. ábra. Kézi dombornyomó készülék, "The EZIBOSS / Prov. Patent és az Oakbank /Glebnlyon / Pertshire cég dombornyomó készüléke

4. A dombornyomású cégjelzések elemzése és következtetések

Hasonló a dombornyomású cégjelzések megjelenése magyar és osztrák díjjegyeseken is. Speciálisan kialakított dombornyomás eszközökkel a hátsó oldalról benyomva az előoldalon itt is egy cégjelzés jelenik meg.

1886 előtt már használták ezt a módszert, és néhányan még ezt követően is hosszabb idő alatt használták csak fel az így megjelölt készleteiket.

18. ábra. Példa egy dombornyomású cégjelzésre:
LADISLAUS BELUS / AGRAM (azaz: Belus László / Zágráb)

Ausztriában megkísérelték a levélbélyeg dombornyomású megjelölését is, amiből az 1883-as kiadás két itt látható értéke, a 3 és 5 krajcáros ismert. Magyarországon a bélyegek megjelölésének e módjára nem került sor.

19. ábra. Benyomott cégjelzés bélyegen

Azon meghatározás jogosultságát, hogy "a dombornyomású cégjelzéssel ellátott díjjegyesek a céglyukasztások előfutárai" az a tény jelzi, hogy röviddel levelezőlapok bevezetése után, az 1870-es években alkalmazták a dombornyomást postai a díjjegyeseken, lásd az alábbi korai használatot 1870-ből, a cég: ANTON SCHREIBER.

A legfontosabb azonban az 1877. (a perfinek jóváhagyása a bélyegeken), és 1886. közti időszak (a lyukasztás engedélyezése a postai díjjegyeseken), lásd az alábbi késői használatot 1890 végén, a cégjelzés: MARKUSZ FARBENBLUM / MUNKATS.

Ritka esetekben, azt is előfordult, hogy cégek a dombornyomás helyett az előértéktelenítés lehetőségét választották, mint pl. a JOSEF KLEIN / PRÁGA cég.

Jelen tudásom szerint, csak kis-és közepes méretű vállalatok és kiskereskedők használtak dombornyomású cégjelzést. Vizsgálataim szerint a dombornyomásnak a levelezőlapok és a díjjegyes borítékok közti százalékos megoszlása 95% és 5%, vagyis 19 az 1-hez. Nem szabad elfeledkezni róla, hogy ebben az összefüggésben a tulajdon jelölésére a díjjegyesek előértéktelenítése is egy lehetséges, bár ritkán alkalmazott módszer. Mindkét módszer, a dombornyomás és az előértéktelenítés is, a céglyukasztás előfutárának számít.

A dombornyomás jogszerűsége úgy Ausztriában, mind Magyarországon nélkülözött bármely hivatalos jóváhagyást, ám az illetékes hatóságok láthatóan tolerálták azt. Ezt a tűrést annak tulajdoníthatjuk, hogy a dombornyomás nem sértette meg a díjjegyest úgy, mint a lyukasztás, és így a bélyegképet, ami gyakran az uralkodó a képe volt, nem "csúfította" el ahogy az átlyuksztás. Igen különös azonban, hogy eddig sem olyan osztrák, sem magyar céges dokumentumok nem ismertek, amelyeknél a tulajdonjelzést dombornyomásról lyukasztásra bizonyíthatóan megváltoztatták volna, pedig ez tulajdonképp logikusan várható lenne. Végkövetkeztetésként azonban ennek ellenére is elfogadhatónak tűnik, hogy a dombornyomású cégjelzésekre a perfinbélyegek előfutáraként tekintsünk.

Végül, lenne egy kérésem: ha a kedves közönség dombornyomású cégjelzések és a céglyukasztások közti átmenetről olyan ismeret, vagy esetleg bizonyíték birtokában lenne, lekötelezve érezném magam ha erről egy jó másolatot kaphatnék.

Nagyra becsült hallgatóság, Hölgyeim és Uraim, köszönöm figyelmüket és boldogan állok rendelkezésükre bármilyen kapcsolódó kérdés esetén. Előbb azonban engedjék meg, hogy a jelen előadás függelékeként bemutassam Önöknek az eddig megtalált dombornyomású dokumentumokat.

Függelék:

Dombornyomású cégjelzéses díjjegyesek kiállítási gyűjteménye[3]

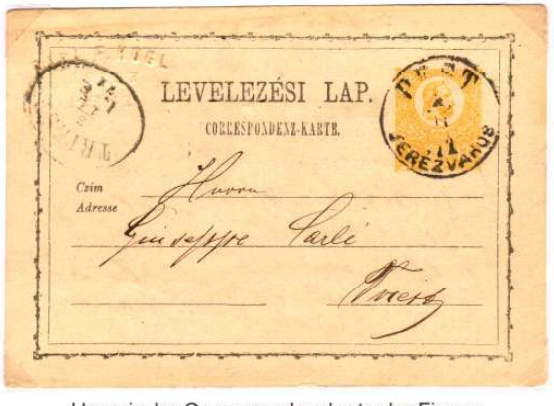
[3] Lapunk illusztrációi közé ebből csak egy kisebb válogatást vettünk át, mintegy ízelítőül. Az előadás végén bemutatott gyűjtemény teljes egészében a Philatelica CD mellékletén tekinthető meg.

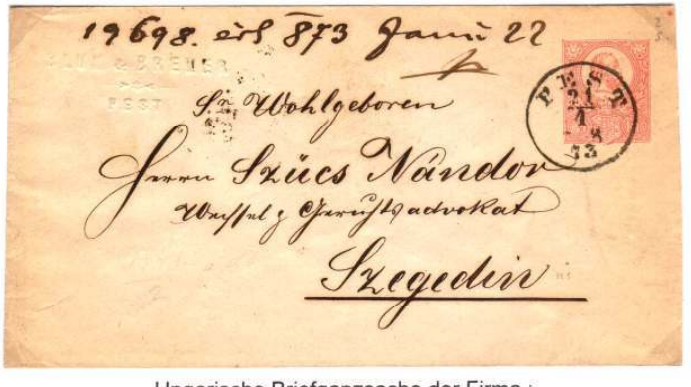
Ungarische Correspondenzkarte der Firma :
FISEN SPECEREI
LOIS GRINDL
FÜNFKIRCHEN

Ungarische Postkarte der Firma :
ADOLF GANS
GETREIDE PRODUCKT
COMMISSIONSGESCHÄFT
ST. WEISSENBURG

Ungarische Correspondenzkarte der Firma :
CARL F. HOGL
AGENT
PEST

Ungarische Briefganzsache der Firma :
BLUM & BREUER
PEST

Ungarische Firmenkorrespondenz mit Blindprägung im
Verschlusssiegel der Firma :
FLEISCHER & MEGAY
KASCHAU

Postanweisung deutsch – böhmisch
In dem Feld des Absenders ist die Firmenblindprägung angebracht

ADOLF EISLER

BOSKOWITZ

In seltenen Fällen kam es auch vor , dass Firmen
statt eines Blindprägestempels die Möglichkeit
der Vorausentwertung wählten
wie z. B. die Firma :

JOSEF KLEIN
PRAG

Ungarische Correspondenzkarte der Firma :
MOLDOVÁN KÁLMÁN
NAGY – BÁNYÁN

Ungarische Correspondenzkarte der Firma :
M. MIHAJLA
NADRÁG

Magyarázat a függelék utolsó képéhez:

Különleges kivétel a dombornyomott jelzések közt az itt bemutatott számozott képeslap a "A NEMZETI ÁLDOZATKÉSZSÉG SZOBRA" dombornyomásával. A képeslapot az azonos elnevezésű társaság adta ki. Bár ez is privát dombornyomás, de itt nem kereskedelemi okból, hanem a történelmi megemlékezés céljából alkalmazták.

Felhasznált irodalom

Lente István: A magyar perfinek katalógusa

Gerhard Sand: Az osztrák perfinek speciálkatalógusa

Frank Semmler: A lyukasztások 125 éve Magyarországon

Magyar Postamúzeum: különféle rendeletszövegek

A CD mellékleten németül is megtalálható előadásból magyarra fordította: Szücs Károly

100 ÉVES AZ ELSŐ MAGYAR REPÜLŐGÉPEN SZÁLLÍTOTT LEVELEZŐLAP. PRODÁM GUIDÓ EMLÉKÉRE, 1912-2012.

DR. NAGY FERENC, BÉCS.

1912 nemcsak a Titanic hajó elsüllyedésének jubileumi éve volt. Az évben még egy szerencsétlenségről számolt be a sajtó, ezúttal a levegőben, és kisebb káresettel.

Az 1912-es év május 18-án, szombaton írja a Fiumei Estilap:

„Csütörtökön délután vitt véghez a kitűnő aviatikus Prodám Guidó Fiuméből egy csodaszép repülést Abbáziába és Lovránába, azonban amikor a viharos szelek miatt vissza akart fordulni, gépe csődöt mondott és nyílegyenesen a tengerbe zuhant.“

Ezzel be is fejezhetnénk a történetet, de szerencsére csak most kezdődik. Prodám túlélte zuhanást.

Prodám olasz családból származott Fiuméből. A kiegyezés után rendkívül erősen fellendülő városban akkor olaszok, horvátok, magyarok és németajkúak lakták. Ő azonban annyira magyarnak vallotta magát, hogy inkább nálunk akart élni. Először Kolozsváron tanult gyógyszerészetet, majd patikája is volt vidéken, de nem tetszett neki a foglalkozás, ezért inkább elment 1910-ben Rákosmezőre.

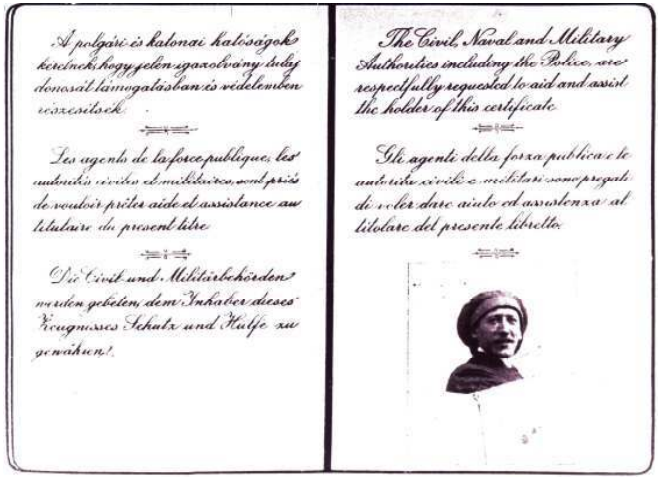
Akkoriban, a 10-es években, a magyar repülészet a Budapest melletti Rákosmezőn folyt. Ott működtek a legnevesebb akkori géptervezők és építők, így például Horváth Ernő is, aki akkor már több monoplánt tervezett és épített, így azt a gépet is, amellyel Prodám Fiumében felszállt május 16-án. E gépek az építő nevét viselték, valamint a sorszámot. Prodám gépe a Horváth III/c „Fecske“ névre hallgatott.

Ő repült először Budapest belterülete felett 1911 novemberében, Rákosmezőről indulva az Újpest-Lánchid-Várhegy-Műegyetem-Déli összekötő vasúti híd-Rákosmező útvonalon.

1. ábra. A Horváth III/c monoplán, becenevén a „Fecske”. Originálfotó.
A repülő rajzát megtalálhatjuk az 1967-es Aerofila I. blokk bal alsó bélyegén is.

Prodám Guidó 1912. január 30-án letette a pilótavizsgát. Az erről szóló dokumentum másolatban megmaradt.

A polgári és katonai hatóságok kéretnek, hogy jelen igazolvány tulajdonosát támogatásban is védelemben részesítsék.

Les agents de la force publique, les autorités civiles et militaires, sont priés de vouloir prêter aide et assistance au titulaire du présent titre.

Die Civil- und Militärbehörden werden gebeten, dem Inhaber dieses Ausweises Schutz und Hülfe zu gewähren.

The Civil, Naval and Military Authorities including the Police are respectfully requested to aid and assist the holder of this certificate.

Gli agenti della forza publica e le autorità civile e militari sono pregati di voler dare aiuto ed assistenza al titolare del presente libretto.

2. ábra. Öt nyelvű pilótaigazolvány, fényképpel.

3. ábra "PRODAM MONOPLAN" feliratú gép, Horváth III/c típus.

Olvassuk tovább a Fiumei Estilapot.[4]

4. ábra. Prodám gépében ülve.

„A kitűnő aviatikusnak megint pechje volt. Egész nap olyan erős szél dühöngött a városban, hogy Prodám startja majdnem kilátástalannak tűnt. A szél délután 3.-ig tartott. Az égen fenyegető felhők tornyosultak fel, eső volt várható. Dr. Horváth Ernő, a gép konstruktőrje, megállapította, hogy a szél 11 m/sec. fúj. Délután 4.-kor a szél hirtelen elállt. Az emberek örömmel vették Prodám elhatározásának hírét, hogy megkísérli a startot.

Nemsokára megteltek a tribünök. A proscénium-páholyban helyet foglaltak gróf Wickenburg titkos tanácsos, a guvernör, családjával, dr. Franz Vio, a podesta, családjával, valamint gr. Salis-Sevis vezérőrnagy és Eugen Chmelarz ellentengernagy.

Háromnegyed 5 után pár perccel az olajkikötő végén fel lett állítva a repülőgép. A motorpróba után filmfelvételek készültek. Prodam egy csomagot is vitt magával a levegőbe ezzel a felirattal:

"Repülés Fiume-Abbázia-Lovrana-Cherzo.
Kérem a megtalálót, nyissa ki a csomagot"

A csomagban Prodám jól sikerült képeslapjai voltak."

Nézzük meg az egyetlen megmaradt és csakugyan repült képeslapot. Ez a lap édesapám, néhai Nagy Ferenc senior gyűjteményét ékesítette, és jelenleg nálam van. A fényképek is a család tulajdonát képezik.

[4] Az idézeteket a korabeli helyesírás szerint közöljük.

A képes oldalán "*Prodam Guido aviatikus Quarnero fölötti repülése*" szöveg[5] mellett a Horváth III/c gép képe repülés közben látható. Mellette Prodám optimista, mosolygós képe, Majd ceruzával:

"*Légi utamról bajtársi üdvözlet. Abbázia, 1912. máj 16-án Prodam Guido."*

Emellett egy felsőszéle-darab 10 filléres portóbélyeg is látható, Budapest 1912 M... /olvashatatlan/ szöveggel lebélyegezve.

A címoldalon a "*Levelezőlap, Cartolina postale*" szöveg mellett ceruzával "*Luftpost*" olvasható, kétszer aláhúzva. Fölöttük az újságcikkben már említett: "*Légi posta*" kétszer aláhúzva, majd " *Fiume-Abbazia-Lovrana-Cherso*" feljegyzés látható. A címzett a "*Magyar Aero Club*", egyszer aláhúzva, "*Budapest, Kígyó-tér 1.*"

Mint postai kezelés nyoma az osztrák posta "ABBAZIA 17. V. 12 VII—" bélyegzője látható, majd kék "T" , mert nincs a lapon bélyeg. Ezért az 5 filléres bélyeg hiányában a Magyar Posta portójelzése "10".

Tehát az újságcikkben említett csomagot Prodám Abbázia felett dobta le a gépből, még lezuhanása előtt. Abbázia viszont már osztrák terület volt.

De hány darab lehetett a csomagban? Mivel az „Aero Club"-nak címezték, és elég bensőséges címzést viselnek a lapok, a nyugodt kézírásos szöveget is figyelembe véve a példányszámot 10-20 darabra becsülöm. E repült kártyán kívül valahol még láttam az elmúlt évszázadban egy használatlan és megíratlan példányt, valószínűleg szunnyad meg valahol 1-2 darab.

5. ábra. A repült kártya képoldala

[5] A Quarnero földrajzi fogalom, mely alatt a Fiumei öblöt kell érteni, beleértve a Veglia, Arbe, Cherso, Lussin és Pago szigetek is, és amelyik lenyúlik egészen Crkvenica városáig. Mai neve: Kvarner.

6. ábra. A képeslap címoldala

A következő képen egy historikus felvételt láthatunk, másodpercekkel a start után, még csak néhány méter magasan, háttérben az olajkikötőben álló hajó. A kép hátoldalán kézírásos szöveg: "*Prodam Guido a Quarnero felett Horváth III.c. géppel*"

Mit ír befejezésül a Fiumei Estilap?

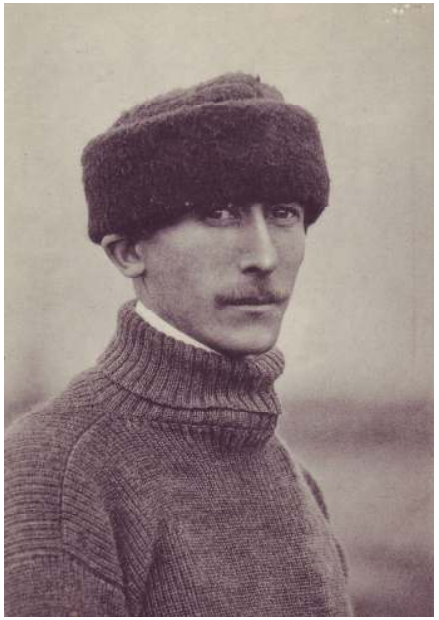
„ Az ujjongó tömeg mellett egy csodaszép kanyarral a gyárak felett elrepült. Nemsokára a Monte Maggiore csúcsánál láthattuk. Szabad szemmel is láthattuk ahogy Prodam a hegycsúcs közelében lesiklórepülést kezdett, és nemsokára eltűnt a nézők szeme elöl. Egyik öt perc múlt a másik után, de nem volt semmi hir Prodam sorsáról. Prof. Horváth, Fekete hadnagy és Pivny beültek egy autóba, hogy az eltűnt aviatikus segítségére siessenek. Mialatt az autó nagy sebességgel az abbáziai poros uton rohant, megjött a hír Prodam szerencsétlenségéről. Lovrana mellett a tengerbe zuhant."

7. ábra. A Horváth III/c röviddel a felszállás után
A felette levő színes fénykép a gép fennmaradt hiteles másolatáról készült, mely ma egy, a Széchenyi téren található budapesti szálloda auláját díszíti.

Mint ma tudjuk, Prodám túlélte a szerencsétlenséget. A gép elsüllyedt ugyan, de ő életben maradt, sőt balesete ellenére továbbra is repült.

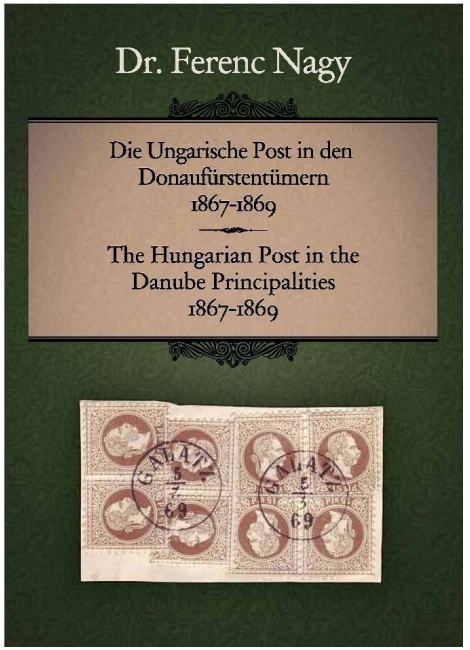
8. ábra. Hivatalos képeslap, hátoldalán nyomtatott szöveggel:
„Prodam Guidó, a Quarnero első átrepülője”

A nem sokkal később kitört I. világháború alatt az olasz hadszíntéren légi harcban találat érte és súlyosan megsebesült. Mivel olasz kórházban ápolták, itthon halálhíre ment, de 1919-ben hadirokkantként hazatért Budapestre, ahol még 1948-ig élt. 66 éves korában hunyt el.

A magyar aviatika hőskorának e nagy alakjáról 1960-ban utcát neveztek el, Rákosmező közelében. Ennyi mindent mesél nekünk az első repülőgépen szállított magyar képeslap, az osztrák-magyar aerofilatélia gyöngyszeme.

MEGJELENT!

Dr. Nagy Ferenc: A Magyar Posta a Dunafejedelemségek területén 1867-1869 (Die Ungarische Post in der Donaufürstentümern, The Hungarian Post in the Danube Principalities) 150 oldalas tan- és képeskönyv, 111 színes ábrával, az egyetlen létező speciálgyűjtemény alapján, németül és angolul. Az e területtel nem foglalkozók számára is érthetően.

Megrendelhető Czirók Dénestől
(8900 Zalaegerszeg, Pacsirta u. 9/1,
e-mail: czirok.d@t-online.hu),
ára 35 Euro + postaköltség.

Az 1971-ben indított lap félévente jelenik meg, az 1991-ben kezdődött húsz év szünet után 2011-től párhuzamosan magyar és angol nyelven is.

A lap digitális lemezmelléklete a Mafitt honlapjáról tölthető le: www.mafitt.hu

The CD attachment is available on the website of Mafitt at www.mafitt.hu

XXIII. évfolyam

ISSN 0324–4806

Magyar Filatéliai Tudományos Társaság
Hungarian Philately Scientific Society

H-1074 Budapest, Harsfa u. 47. www.mafitt. hu e-mail: info@mafitt.hu

Ára: 1.800 Ft